

Küresel kriz
yörüngesinden çıkış
Türkiye Finans Sektörü

İçindekiler

Giriş	1
1. Dünya ekonomisindeki gelişmeler	2
2. Türkiye ekonomisinin ve finans sektörünün görünümü	4
2.1 Türkiye ekonomisi	
2.2 Finans sektörü	
3. Bankacılık	8
3.1 Krizin etkisinde bankacılık sektörü	
3.2 Şubeleşme ve çalışan sayısındaki değişimler	
3.3 İnternet bankacılığı	
3.4 Pazardaki oyuncular ve rekabet	
4. Sigorta ve emeklilik	18
4.1 Yurtdışıyla karşılaştırmalar	
4.2 Yurtiçi göstergeler	
4.3 Sektördeki oyuncular ve karlılık analizi	
5. Tüketici finansmanı sektörü	25
5.1 Sektörün genel görünümü	
5.2 Sektördeki oyuncular ve karlılık analizi	
6. Faktoring sektörü	28
6.1 Sektörün genel görünümü	
6.2 Yurtdışıyla karşılaştırmalar	
6.3 Yurtiçi göstergeler	
6.4 Sektördeki oyuncular ve karlılık analizi	
7. Finansal kiralama	32
7.1 Sektörün genel görünümü	
7.2 Yurtdışıyla karşılaştırmalar	
7.3 Yurtiçi göstergeler	
7.4 Sektördeki oyuncular ve karlılık analizi	
Sonuç	35
Kaynakça	36

Giriş

ABD’de 2007 yılında mortgage krizi olarak patlak vermiş ve daha sonra diğer gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde de kendisini göstermiş olan “Küresel Ekonomik Kriz”in etkileri, 2008 ve özellikle 2009 yılı ilk yarısında pek çok ekonomide büyümede yavaşlama ya da küçülmeye sebep olmuştur. Raporumuz, dünyanın, Türkiye’nin ve özellikle Türkiye finans sektörünün kriz öncesi durumunu, bu krizden ne yönlerden etkilendiğini ve kriz sonrası beklentileri göstermek amacıyla hazırlanmıştır. “Küresel Kriz Yörüngesinden Çıkış: Türkiye Finans Sektörü” isimli raporumuzda, toplam finans sektörü aktiflerinin yaklaşık %80’ini oluşturan bankacılık sektörünün yanı sıra, finans sektörünün diğer önemli lokomotifleri olan sigortacılık, bireysel emeklilik, faktoring, tüketici finansmanı ve finansal kiralama sektörlerinin küresel krize nasıl yanıt verdiklerini yurtdışı ve yurtiçi sektör dinamikleri ışığında incelemeyi hedefledik.

Raporumuzun birinci bölümünde dünya ekonomisi, Türkiye ekonomisi ve Türkiye finans sektöründe küresel krizin etkilerinin genel görünümü ile ilgili bilgilere yer verilirken, raporun geri kalan bölümlerinde yapısal ve finansal göstergeler, rasyolar, yurtdışıyla karşılaştırmalar, sektörel pazar payları ve şirket karlılıklarıyla ilgili bilgiler ışığında finans sektöründeki önemli gelişmeler incelenmiştir. Raporun hazırlanması sırasında krizin asıl etkilerini daha iyi anlamak açısından özellikle 2006 yılından günümüze kadar olan veriler üzerinde durulmuştur.

Raporumuz, bankacılığın başını çektiği Türkiye finans sektörü’nün güçlü altyapısı, likidite yapısı, sermaye yeterliliği, risk yönetimi ve iç kontrol sistemleri ile küresel krizden yurt dışı örneklerine kıyasla daha sınırlı olarak etkilendiğini vurgulamaktadır. Bu sayede gelişmiş ülkelerdeki bir çok büyük bankanın milyarlarca dolar zararla kapadığı 2009 yılında Türk Bankacılık sisteminin “küresel kriz yörüngesine” yurtdışı örnekleri ve Türk reel sektörü gibi girmemiş olduğunu ve hatta karlılık performansının tarihi bir rekor kırdığını söylemenin mümkün olduğuna inanmaktayız.

Ayşe Epikman
Danışmanlık Ortağı

Sibel Türker
Denetim Ortağı
Finansal Hizmetler Endüstri Lideri

Bizler Deloitte Danışmanlık Ekibi olarak, kurumların raporumuzda da ele aldığımız günümüz konjonktüründe, kriz etkilerini gösterdikten sonra kısa vadeli tedbirler almak ve günü kurtarmak yerine olası bir küresel krize karşı proaktif bir yaklaşım ile kurumsal yapılarını güçlendirme, verimlilik ve maliyetleri sürekli olarak kontrol altına alma ve en önemlisi müşteri odaklılık gibi konulara yönelmelerinin bu krizin en büyük çıkarımları olduğuna inanmaktayız.

Saygılarımızla.

1. Dünya ekonomisindeki gelişmeler

2007 yılından günümüze kadar geçen dönemi incelediğimizde, dünya ekonomisinin dinamiklerini değiştiren, ülkelerin 2008 ve 2009 yılı GSYİH rakamlarında kendini gösteren ve geleceği de önemli ölçüde etkileyecek olan "likidite krizi", Amerika'da mortgage krizi ile başlamış ve daha sonra Avrupa ülkeleri ile gelişmekte olan ülkeleri de etkileyen bir "küresel ekonomik krize" dönüşmüştür.

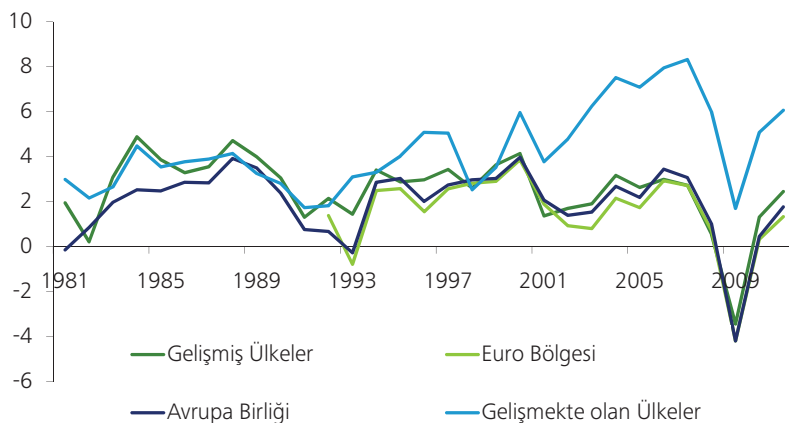
Amerika'da mortgage piyasasının derinlemesine sorgulanmasına yol açan bu kriz, değişken faizli mortgage kredisi kullanan kişilerin FED'in faiz oranlarında yaptığı artış ile birlikte aylık ödemelerdeki yükseliş nedeniyle geri ödemelerinde güçlük yaşamaları ile başlamıştır. Süreç, konut finansmanı/konut sektörünün yavaşlaması, konut fiyatlarının piyasa altına düşmesi, menkul kıymet değerlerinin gerilemesi ve likidite sorununun baş göstermesi ile devam etmiş, bu nedenle yüksek riskli "subprime" mortgage kredilere yatırım yapan fonlar sıkıntıya girmiştir. Finans sektöründe daralan kredi hacmi ve takibe düşen alacaklar tutarlarının hızla artması sonrasında özellikle Amerika ve Avrupa'da bankalar ciddi oranlarda zarar açıklamaya başlamışlardır. İngiltere'de Northern Rock'ın kamulaştırılması ile başlayan bu süreç, Bear Sterns'in JP Morgan tarafından alınması, Lehman Brothers'ın iflası, sigorta devi AIG'nin kamulaştırılması ve daha pek çok finans kuruluşunun hükümetlerinden milyarlarca dolar destek almaları ile devam etmiş, krizin etkilerini ve boyutlarını tüm dünyaya göstermiştir.

Kriz ile birlikte artan belirsizlik ortamı, güven kaybı ve kredi tahsis koşullarının sıkılaştırılması ile birlikte daralan kredi hacmi, hanehalkı ve şirketlerin azalan güveni, tüketim ve yatırımların yanı sıra iç ve dış talepte önemli ölçüde azalmaya yol açmıştır. Bu bağlamda, 2009 yılı küresel GSYİH için %1,1 oranında küçülme beklenmektedir. Bu trend kişi başı GSYİH rakamlarında da benzer bir düşüş oranı ile kendini göstermektedir.

İşsizlik oranları özellikle gelişmiş ülkelerde hızlı bir artış göstermiştir. Ekim 2009 itibarıyla %10,2'ye yükselerek Nisan 1983'ten beri gerçekleşen en yüksek orana yaklaşan ABD işsizlik oranı, Ocak 2010 itibarıyla %9,7 olarak açıklanmıştır. En yüksek iş kaybının yaşandığı sektörlerin başında inşaat, üretim ve perakende sektörleri geldiği belirtilmektedir¹. Avrupa Merkez Bankası'na göre ise Euro bölgesi işsizlik oranı Aralık 2009 itibarıyla %10'a ulaşmıştır². İşsizlik oranlarının 2010 yılında da yüksek seviyelerde kalacağı öngörülmektedir.

IMF'in 2008 yılında açıkladığı gelişmiş ülkeler için %3,4 ve gelişmekte olan ülkeler için %9,2 TÜFE enflasyon oranları, ekonomik durgunluk sonucunda 2009 yılı tahminlerine göre gelişmiş ülkeler için %1 ve gelişmekte olan ülkeler için %5,5 seviyelerine kadar düşmüştür.

Grafik 1: Yıllara göre farklı dünya piyasalarındaki GHYİH değişimleri (%)

1. ABD İş İstatistikleri Bürosu, İş Gücü İstatistikleri, Şubat, 2010

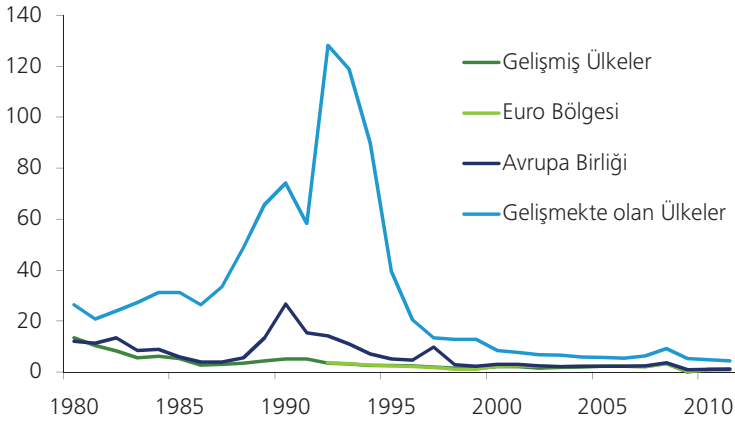
2. Avrupa Merkez Bankası, İstatistiksel Veri Ambarı, Şubat 2010

Kaynak: IMF

2009 yılı üçüncü çeyreğinden itibaren küresel ekonomik aktivitelerin özellikle gelişmekte olan ülkelerin performansına bağlı olarak bir toparlanma sürecine girdiği düşünülmektedir. Bu toparlanma sürecine Kasım 2009'da yaşanan Dubai krizi büyük ölçüde zarar vermemiştir. Gelişmekte olan ülkelerin geçmişe göre daha sağlam ekonomik altyapılara ve geliştirilmiş, uygulanabilir makroekonomik politikalara sahip olmaları sayesinde bu krizi geçmişte yaşadıkları küresel krizlere göre daha az zararlar ile atlattıkları gözlenmektedir. Bu bağlamda, IMF Ekim 2009 GSYİH tahmini, küresel ölçekte daralma yaşanmasına rağmen, gelişmekte olan ülkeler için %1,70 oranında büyüme olarak açıklanmıştır.

2010 yılında yürürlüğe konulacak makroekonomik programlar, para ve maliye politikaları, finansal sisteme yönelik uluslararası düzenlemeler ve Kasım 2009 G20 zirvesinden çıkan kararlar için alınacak aksiyonlar doğrultusunda küresel GSYİH'nın 2010 yılında %3,1 oranında büyümesi beklenmektedir. Toparlanma sürecinin, gelişmekte olan ülkelere ve özellikle Asya ekonomilerinde %5'lik büyüme oranı ile gelişmiş ülkelerde yaşanacak %1,3'lük büyüme oranına göre daha hızlı olacağı düşünülmektedir. Daha önceki raporumuzda da yer aldığı üzere gelişmekte olan ülkelere büyümenin iyice ivme kazanarak gelişmiş ülkelerin büyüme oranları ile arasındaki farkı belirgin bir şekilde artırmaya devam edeceği öngörülmektedir.

Grafik 2: Yıllara göre farklı dünya piyasalarındaki enflasyon değişimleri (%)

Kaynak: IMF

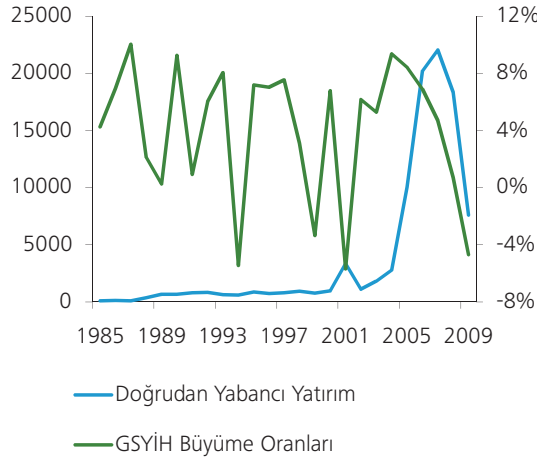
Özellikle 2009 yılı üçüncü çeyreği finansal piyasalarda "normale" dönüş için önemli bir dönem olarak nitelendirilirken, gelişmekte olan ülkelerin borsalarının toparlanması ve yükselişe geçmesi, uluslararası özel sermaye hareketlerinin de artacağı yönünde beklentilere yol açmıştır. Bu bağlamda MSCI- Yükselen Piyasa endeksleri 2008 yılında %37,9 oranında değer kaybederken, aynı endeks 2009 yılının Ocak-Eylül ayları arasında %62 oranında değer kazanmış³ ve olumlu gidişatın habercisi olarak değerlendirilmiştir.

2. Türkiye ekonomisinin ve finans sektörünün görünümü

2.1 Türkiye ekonomisi

1997 ve 2001 yılları arasında ortalama olarak %1,5 oranında büyüyen Türkiye ekonomisi, 2001 yılında yaşanan döviz krizini takiben ulusal program kapsamında gerçekleştirilen yapısal reformlar, daha istikrarlı faiz ve YP kurunun sağlanması ve doğrudan yabancı yatırımın artırılması ile birlikte 2003-2007 yılları arasında ortalama %7'lik büyüme oranı kaydetmiştir. Küresel krizin kendisini göstermesi ile birlikte bu büyüme yavaşlamış ve 2008 yılında %0,9 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 3: Doğrudan yabancı yatırım (Mil. USD) ve GSYİH büyüme oranları (%)

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, TÜİK, IMF

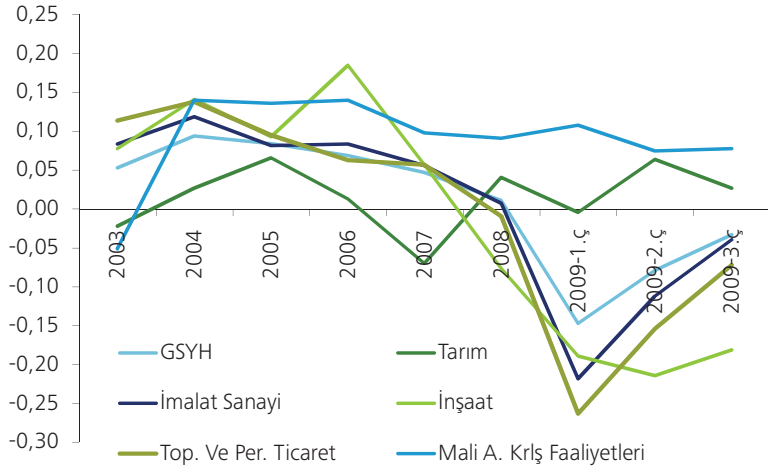
Krizin asıl etkileri 2009 yılında yaşanmıştır. Finansman temini ve maliyetinde yaşanan olumsuz gelişmeler, siyasi alanda genelde yüksek seyreden tansiyon ve son yıllarda gıda ve enerji fiyatlarında gözlemediğimiz ciddi boyuttaki fiyat dalgalanmaların yol açtığı iç ve dış talepte küçülme; tüketim, sabit sermaye yatırımı, mal ve hizmet ithalatı ve ihracatı ile doğrudan yabancı yatırım hacimlerinde düşüşe yol açmış; 2009 yılı Türkiye GSYİH değeri ise sabit fiyatlarla %4,7 oranında küçülme olarak açıklanmıştır⁴. Uluslararası doğrudan yatırımlar da krizin etkilerini büyük ölçüde yansıtmış ve 2009 yılında bir önceki seneye göre %60 seviyelerinde azalmıştır⁵.

Kriz ve dolayısı ile faaliyetlerdeki düşüş başta inşaat, toptan ve perakende ticaret ile sanayi sektörleri olmak üzere reel sektörü 2009 yılı ilk çeyreğinde büyük ölçüde etkilemiştir. Söz konusu çeyrekte %26 ile en fazla küçülme oranını yaşayan toptan ve perakende ticaret ile sanayi sektörü, 2009 üçüncü çeyreği itibariyle %7,2 oranında küçülmüştür. Finans sektörü aynı dönemde %7,8'lik oran ile büyüme istikrarını korumaya devam etmiştir. İnşaat sektörü 2008 yılında %8 oranında küçülürken, bu durum 2009'un üçüncü çeyreğinde %18'lik küçülme ile devam etmiştir.

4. Türkiye İstatistik Kurumu, TÜİK, Haber Bülteni, GSYİH, IV. Dönem: Ekim Kasım Aralık / 2009

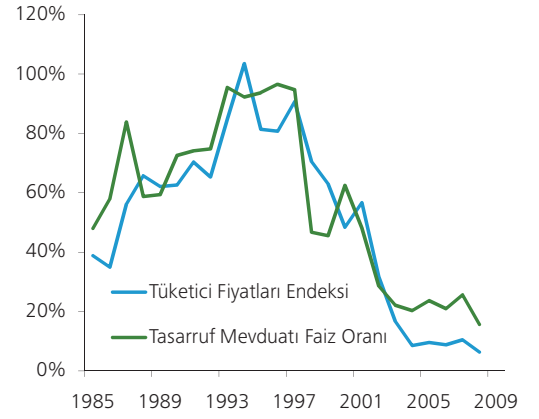
5. T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Uluslararası Doğrudan Yatırım Verileri Bülteni, Ekim 2009 Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü

Grafik 4: GSYİH ve başlıca bileşenleri büyüme değişim (%)

Kaynak: BDDK Finansal Piyasalar Raporu, Eylül 2009

Grafik 5: Enflasyon ve faiz oranlarının seyri (%)

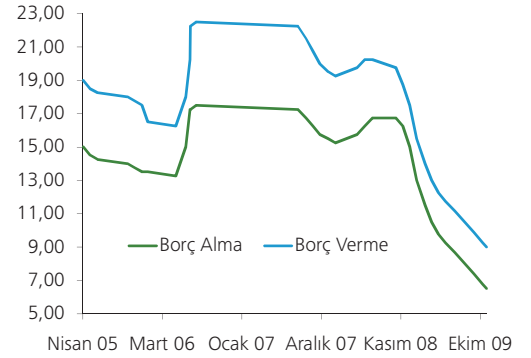
Kaynak: TÜİK, TCMB

İç talepteki daralmanın ve satıcıların fiyatlama gücünün azalması ile birlikte 2008'de %10 seviyelerinde olan tüketici enflasyonu 2009'da %6 seviyesine düşmüştür. 2008 yılında %26 seviyelerinde olan tasarruf mevduatı faiz oranı ise 2009'da %16'ya kadar gerilemiştir. Faiz oranlarındaki indirim sürecinin ileriki dönemlerde yavaşlaması ve yatay bir seyirde devam etmesi öngörülmektedir.

TCMB gecelik faiz oranları borç alma Kasım 2008'deki %16,25 iken iç talepteki hızlı gerileme ve ekonomik koşullar paralelinde 2009'da %6,5'e kadar düşürülmüştür.

Ekonomideki küçülme hızla artan işsizlik oranına da yansımıştır. 2008 yılında %12,6 olan Türkiye'deki kayıtlı işsizlik oranı, Kasım 2009'da %13,1'e ulaşırken, tarım dışı işsizlik oranı ise %16,2 olmuştur⁶. İşsizlik oranlarındaki artışın 2010 yılında da devam edeceği öngörülmektedir.

Grafik 6: TCMB gecelik (o/n) faiz oranları (%)

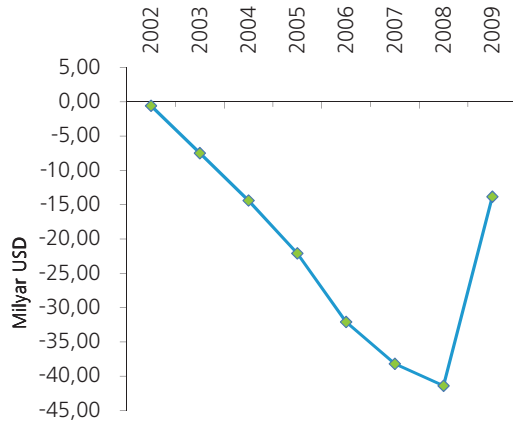

Kaynak: TCMB

6. Türkiye İstatistik Kurumu, TÜİK

Ekonominin faaliyet hızının küçülmesi paralelinde azalan ithalat talebi ve düşen uluslararası emtia fiyatları sonucunda 2009 yılında cari açık, 2008 yılındaki -41,7 Milyar USD seviyesinden %67 oranında azalarak -13,8 Milyar USD olmuştur.

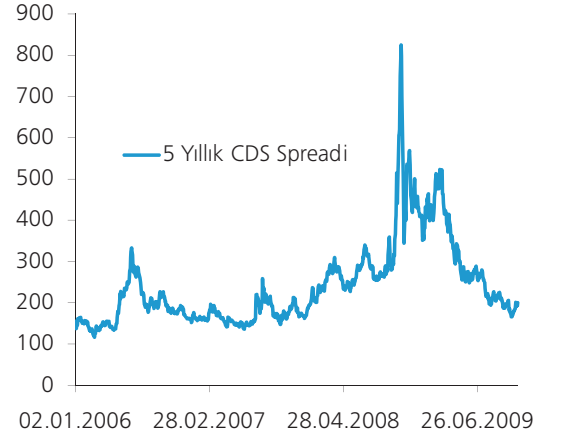
Grafik 7: Cari açık

Kaynak: TCMB

Krizin 2008 yılı sonunda patlak vermesi ile birlikte hakim olan belirsizlik ortamı, Türkiye'nin 5 yıllık CDS Spread'ini küresel likiditedeki daralma beklentilerine paralel olarak hızlı bir yükselişle 825 baz puan seviyesine taşımıştır. Türkiye'nin risk priminin ölçülmesi aşamasında yatırımcılara yol gösteren CDS Spread'i, 2009 yılı sonuna doğru 200 baz puan seviyelerinde gerilemiş ve risk algısındaki iyileşmeyi göstermiştir.

Grafik 8: Türkiye 5 yıllık CDS spreadi

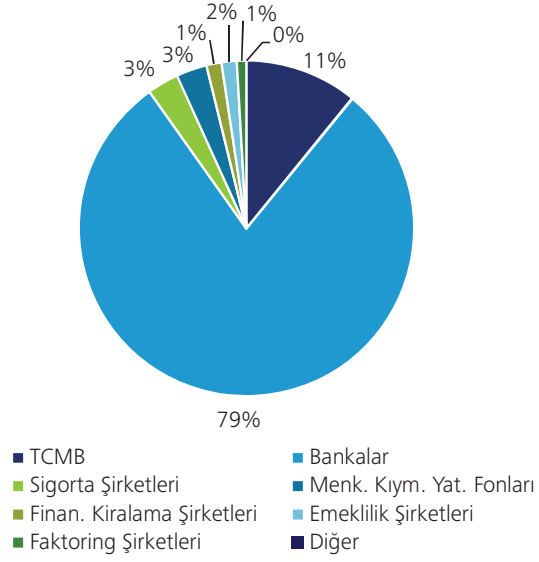
Hanehalkının tüketimini ve şirketlerin yatırımlarını artırmak için yapılan vergi indirimi gibi çalışmalar, ekonomik ortamın düzelmesine katkıda bulunurken, TCMB toparlanma sürecinin "yavaş" ve "kademeli" olarak gerçekleşeceği yönündeki beklentilerini devam ettirmektedir.

Olumlu yöndeki beklentilerin küresel büyüme öngörülleri paralelinde Türkiye ekonomisinin 2010 yılında %3,7 civarında büyüyeceği, 2011 yılından itibaren ise büyümenin ivme kazanacağı öngörülmektedir⁷. Türkiye ekonomisindeki olumlu gelişmeler ve beklentiler sonucunda uluslararası kredi derecelendirme kuruluşları Moody's, Fitch ve Standard and Poor's'un Türkiye'nin uzun vadeli yabancı para cinsinden kredi notlarını yükseltmeleri de dikkat çekicidir.

2.2 Finans sektörü

Türkiye finans sektörünün aktif büyüklüğü açısından %79'unu bankalar, %3'ünü sigorta şirketleri, %1'ini bireysel emeklilik ve hayat şirketleri, %11'ini Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın varlıkları ve geri kalan %6'sını ise finansal kiralama, faktoring, tüketici finansmanı, menkul kıymetler ve gayrimenkul yatırım ortaklıkları şirketleri oluşturmaktadır. Finans sektörünün toplam aktif büyüklüğü 2008 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık %21 artarak 936 milyar TL düzeyine yükselmiş, 2009 yılının üçüncü çeyreğinde ise 2008 yılı sonuna göre %7,6 artmış ve 1006,8 milyar TL'ye ulaşmıştır.

Grafik 9: Finans sektörü aktif büyüklüğü %dağılımı Eylül 2009

Kaynak: BDDK, Finansal Piyasalar Raporu Eylül 2009

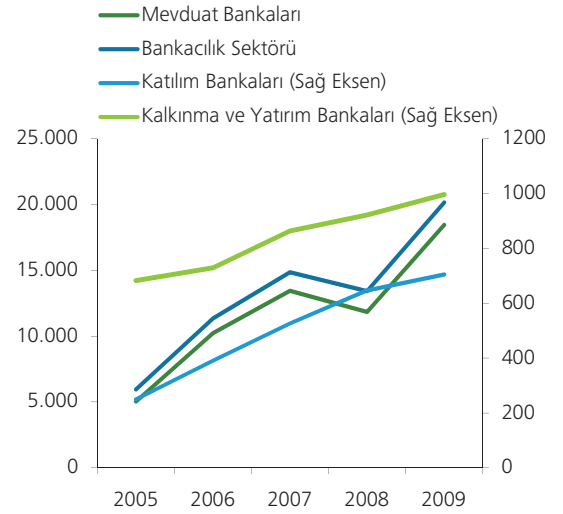
3. Bankacılık

2001 yılı mali krizinin ardından acı bir reçete ile karşı karşıya kalan ve yapısal reformlarını tamamlayan Türkiye bankacılık sektörü, güçlü altyapısı ile küresel ekonomik krize karşı sağlam kalarak özgüvenini tazelemiştir. Sektör oyuncularının global krizin çıkış kaynağı olan US "subprime" mortgage olarak adlandırılan kredi türev ürünlerine yatırım yapmamaları, güçlü aktif kalitesi, likidite yapısı, sermaye yeterliliği, risk yönetimi ve iç kontrol sistemleri ile krizi küresel ölçekte daha iyi karşılamalarını sağlamıştır.

Gelişmiş ülkelerdeki bir çok büyük bankanın milyarlarca dolar zararla kapattığı 2009 yılının ilk 3 çeyreğinde Türk Bankacılık sisteminin karlılık performansının tarihi bir rekor kırdığı görülmektedir. 2009 yılında sektörün net karının⁸, %50 civarında artış göstererek 20 milyar TL seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Sektörün karlılığını korumasındaki en büyük etkenin sistemin güçlü özkaynak yapısı ve sağlamlığı, karlılığını arttırmadaki temel etkenin ise artan takipteki kredi özel provizyonlarına rağmen yükselişe geçen net faiz gelirleri ile menkul kıymet alım satım karları olduğu görülmektedir. Net faiz gelirlerinin artmasında mevduat-kredi vade uyumsuzluğu nedeniyle mevduat faiz oranlarının düştüğü dönemde net faiz marjlarının yükselmesi ve menkul kıymetlerden elde edilen faiz gelirlerinin artması önemli rol oynamıştır.

Küresel krizin etkisiyle yurtdışı fonlamalardaki maliyet artmış, reel ekonomide 2002 yılından itibaren pozitif seyreden büyüme rakamlarının tekrar negatife dönmesiyle kredi hacmindeki artış yavaşlamış ve takipteki alacaklar oranı yükselmiştir. Bankacılık sektörünün en kırılgan alanı olarak görülen sorunlu kredi oranlarındaki artışa rağmen bankalarca ayrılan özel karşılıkların takipteki alacakları karşılama oranının yüksekliği sektörün bu hassas dönemde güçlü konumunu korumasını sağlamıştır. Türk bankacılık sektörünün global krizin etkisinin azalacağı yakın dönemde net faiz marjlarında ve karlılıktaki azalışa rağmen uzun dönemde güçlü özkaynak yapısıyla önemli yurt içi ve dışı fırsatlar elde edebileceğini düşünmekteyiz. Bunun yanı sıra azalacak net faiz marjlarındaki karlılık etkisini artan kredi hacmiyle dengeleyebileceğini ve rekabetin bu doğrultuda artacağını öngörmekteyiz.

Grafik 10: Net dönem karı (milyon TL)

Kaynak: BDDK

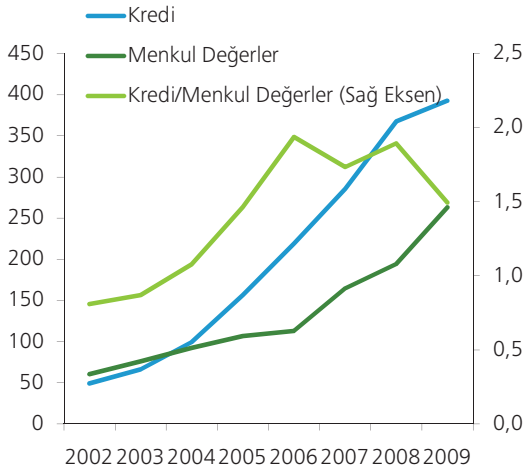
⁸. Raporda yer alan 2009 yıl sonu verileri, BDDK tarafından yayımlanan Aylık Bülten'de yer alan ve bankaların yıl sonu finansal tabloları açıklandıklarında değişebilecek verilerdir.

3.1 Krizin etkisinde bankacılık sektörü

Aralık 2009 itibariyle sektörün toplam aktifleri 2008 yıl sonuna göre %14 artarak 834 Milyar TL'ye yükselmiştir. Sektör aktif büyüklüğünün banka gruplarına dağılımına bakıldığında mevduat bankalarının toplam aktiflerin %92,8'sini, katılım bankalarının %4'ünü kalkınma ve yatırım bankalarının ise %3,2'sini oluşturduğu görülmektedir.

2009 yılında menkul değerler portföyündeki %35,5'lik artışa rağmen TP kredilerde 2009'un üçüncü yarısında yaşanan canlanma ile birlikte toplam kredi hacmindeki artış ancak %7 olabilmektedir. Son iki dönemde faiz oranlarındaki azalmaya ve vergisel teşviklere bağlı olarak TP kredilerde yaşanan canlanma krizin dip noktasından çıktığına işaret eden gösterge olarak algılanmakla birlikte yurtiçi ve yurtdışı piyasalardaki gelişmelere bağlı olarak 2009 yılının sektör açısından önceki yıllara göre daha yavaş bir organik büyümeyle sona ermesi beklenmektedir.

Grafik 11: Aktiflerin dağılımı (Milyar TL)

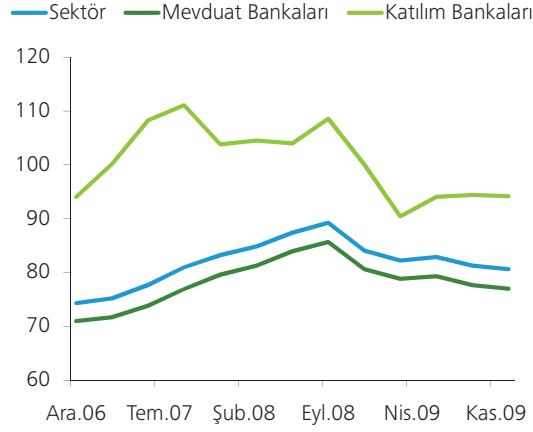

Kaynak: TBB

Bankacılık sisteminin asli görevlerinin başında gelen mudilerden toplanan tasarrufların reel sektöre plasmanı 2001 ekonomik krizi sonrasında %30'lar seviyesindeydi. O günden 2008 yılı son çeyreğine kadar olan dönemde sektörün kredi/mevduat oranı kademeli bir artış neticesinde %89 seviyesine ulaşmıştır. Ülkemizde küresel ekonomik krizin etkilerinin hissedilmeye başlanmasıyla birlikte bankaların kredilemede daha muhafazakar bir yaklaşım sergilemeleri sonucunda Aralık 2009 itibariyle bu oran %81'e kadar gerilemiştir. Söz konusu oran katılım bankalarında Eylül 2008'deki %109'luk seviyesinden %94'e, mevduat bankalarında ise aynı dönemde %86'dan %77'ye gerilemiştir. Bu gerilemenin önemli bir faktörü her iki banka grubu için mevduat ve toplanan fonlardaki artışın kredi artışından daha yüksek olmasıdır. Diğer bir etken ise mevduat bankalarının söz konusu dönemde menkul değer yatırımlarındaki artıştır.

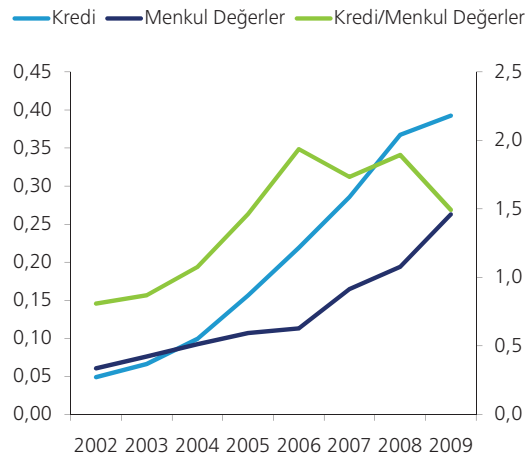
Ayrıca, kriz başlangıcında artan faiz marjlarının ve kriz sonrasında kademeli olarak azalan TCMB gecelik faiz oranı ve TL mevduat faiz oranlarının yurtiçi ve uluslararası konjoktüre bağlı olarak kredi faiz oranlarına yansımalarının uzun sürmesi sektör kredileri üzerindeki baskıyı artırıcı etki yapmıştır. Önümüzdeki dönemde reel sektörde yaşanacak olumlu gelişmeler, 2010 yılındaki %3,7'lik GSYİH büyüme oranı tahmini (IMF tahmini) ve kredilerde yaşanacak canlanmanın bankaların aracılık performansının 2010 yılından itibaren artış trendine devam edeceği sinyallerini vermektedir.

Grafik 12: Bankacılık sektörü mevduatın krediye dönüşüm oranı (%)

Sektör aktiflerinin dağılımı incelendiğinde en yüksek 2 plasman grubu krediler ve menkul değerler cüzdanıdır. 2002 yılından itibaren gerek makroekonomik göstergelerdeki olumlu görünüm gerekse de sektördeki oyuncuların kredi pazarındaki rekabeti neticesinde kredi/menkul değerler oranı 2008 yılı son çeyreğine kadar artış eğiliminde olmuştur. Bu oran, dünyada yaşanan global ekonomik krizin Türkiye'ye olan etkilerinin hissedilmesiyle birlikte kredilerde yaşanan durgunluk ve bankaların artan menkul değer cüzdanları neticesinde Aralık 2008'deki 1,9 seviyesinden, Aralık 2009'da 1,5 seviyesine kadar gerilemiştir.

Grafik 13: Aktiflerin dağılımı (Milyar TL)

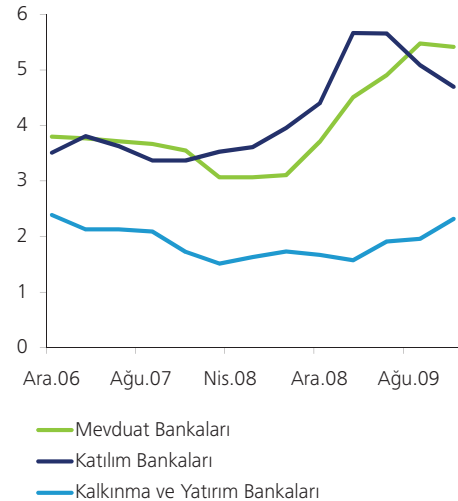

Kaynak: TBB

Bankacılık sektörünün sorunlu kredi oranlarına baktığımızda ise global ekonomik krizin reel sektöre olan etkisinin hissedilmesiyle birlikte sorunlu krediler oranı Aralık 2008'de %3,7 seviyesinde iken Aralık 2009 itibarıyla %5,3'e kadar yükselmiştir. Sektörde en yüksek kredi takip oranının %7,6 ile KOBİ kredilerde olması ve krizin etkilerinin hissedildiği Aralık 2008-2009 döneminde takip oranındaki en yüksek artışın bu gruba ait kredilerde yaşanması krizin reel sektör üzerindeki baskısını göz önüne sermektedir.

Sorunlu kredi oranlarının sektör içindeki dağılımına bakıldığında ise Aralık 2009 itibarıyla en yüksek oranın mevduat bankalarında olduğunu ve bu grup içerisinde de en yüksek oranın %7 ile yabancı mevduat bankalarında olduğu görülmektedir. Kalkınma ve yatırım bankalarının sorunlu kredi oranlarının kriz öncesi seviyesini koruyabilmesi ve katılım bankalarının takibe dönüşüm oranlarının 2009 Mart ayına kadar yaşanan artışa rağmen bu tarihten sonra azalışa geçmesi bu banka grupları açısından güçlü aktif kalite yapısının varlığı olarak değerlendirilmiştir.

Grafik 14: Bankacılıkta sorunlu kredi (NPL) oranları (%)
Takipteki alacaklar (Brüt) / Toplam nakdi krediler (%)

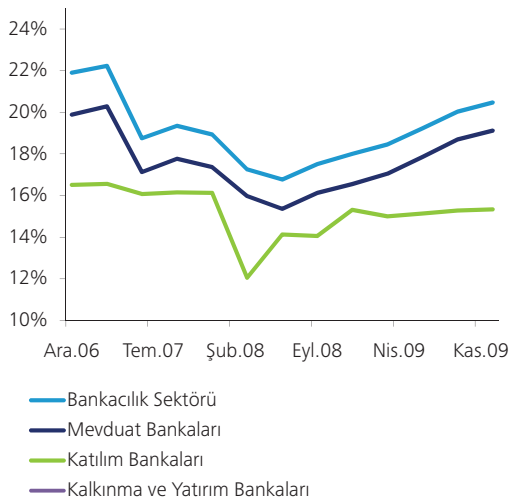

Kaynak: BDDK

Bankacılık sektöründeki sermaye yeterliliğinin global ekonomik kriz öncesi ve sonrası durumu incelendiğinde ise Aralık 2008 döneminde %18 olan oranın Aralık 2009 itibarıyla %21 seviyesine kadar yükseldiği ve krize rağmen güçlü konumunu pekiştirdiği görülmüştür. Sektörün sermaye yeterliliğinin son 1 yıl içerisinde %2'den fazla artış göstermesine ilişkin ana nedenler olarak menkul kıymetlerin aktif dağılımı içerisindeki payının artması ve menkul değerlere yapılan yatırımın ağırlığının risk ağırlıklı kalemler içerisinde sıfır olması, artan karlılığa bağlı olarak artan özkaynaklar, faiz oranlarının düşmesiyle birlikte satılmaya hazır menkul kıymet portföyünün menkul değerlerin değerlendirilmesinde artışlarının negatiften pozitif dönüşüne ile bankaların 2009 yılı içerisinde ciddi bir kar dağıtımında bulunmaması gösterilebilir. Önümüzdeki dönemde kredilerde yaşanacak canlanma ve azalan marjların karlılığa olan baskısı sonucunda sektörün sermaye yeterlilik oranının kademeli olarak kriz öncesi seviyelere gerilemesi beklenmektedir.

Risk ağırlıklı kalemlerde %0 risk ağırlığına tabi tutulan devlet iç borçlanma senetlerinin katılım bankaları aktiflerinde yer almaması nedeniyle katılım bankalarının sermaye yeterlilik oranı Aralık 2009 itibarıyla %15 ile sektör ortalamasının altında kalmıştır. Ayrıca, Aralık 2009 itibarıyla mevduat bankalarının %20,47, kalkınma ve yatırım bankalarının ise %60'lık sermaye yeterlilik oranlarına sahip olduğu görülmektedir.

Grafik 15: Sermaye Yeterlilik Oranı (%)

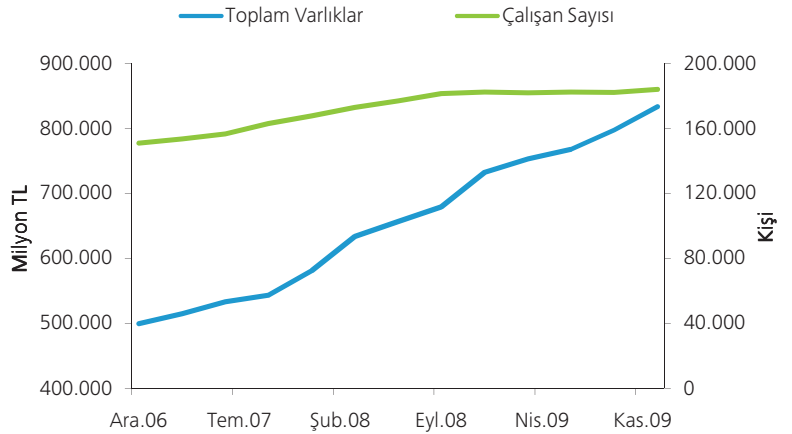

Kaynak: BDDK

3.2 Şubeleşme ve çalışan sayısındaki değişimler

Türk Bankacılık sektörü çalışan sayısı Aralık 2008 itibarıyla bir önceki yıla göre %8,8'lik büyüme ile 182,665'e ulaşmış; Aralık 2009 itibarıyla ise çalışan sayısındaki yüksek artış hızının yavaşlaması ile birlikte büyüme oranı ancak %0,85 olarak gerçekleşmiştir. Çalışan sayısı banka grupları özelinde incelendiğinde ise Aralık 2009 itibarıyla geçmiş yılın aynı dönemine kıyasla en yüksek çalışan sayısı artışının %7 ile katılım bankalarında gerçekleştiği görülmektedir. Artış oranı aynı dönemde mevduat bankalarında %0,4, kalkınma ve yatırım bankalarında da %0,6 olarak gerçekleşmiştir.

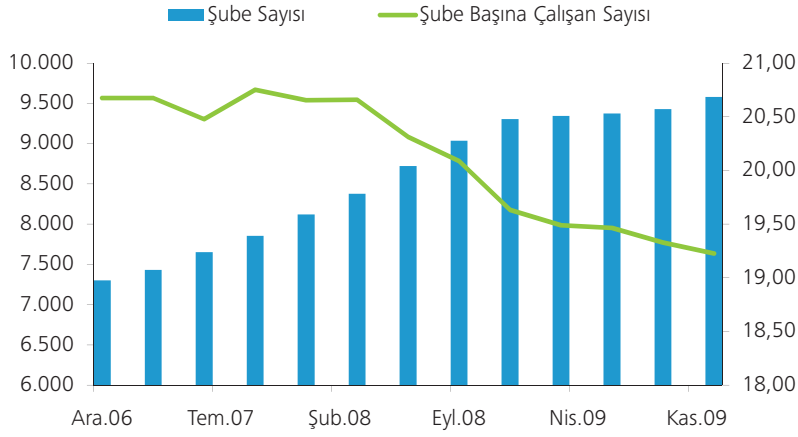
Grafik 16: Bankacılık sektörü toplam varlıkları ve çalışan sayısı

Kaynak: BDDK

Bankacılık sektörünün geneline bakıldığında şube sayısının düzenli bir şekilde artış gösterdiğini söylemek mümkündür. Ancak bu artış hızı, 2008 yıl sonunda %15 iken 2009 yıl sonu itibarıyla %3 olarak gerçekleşerek yavaşlama göstermiştir. Ayrıca şube başına düşen çalışan sayısının azaldığı da gözlemlenmekte ve bu azalışın, yapılan teknolojik yatırımlar sonucu internet bankacılığının kullanım oranının artırılması, alternatif dağıtım kanallarına yöneliş ve teknolojik altyapının güçlendirilmesi sonucunda gerçekleştiği söylenebilmektedir.

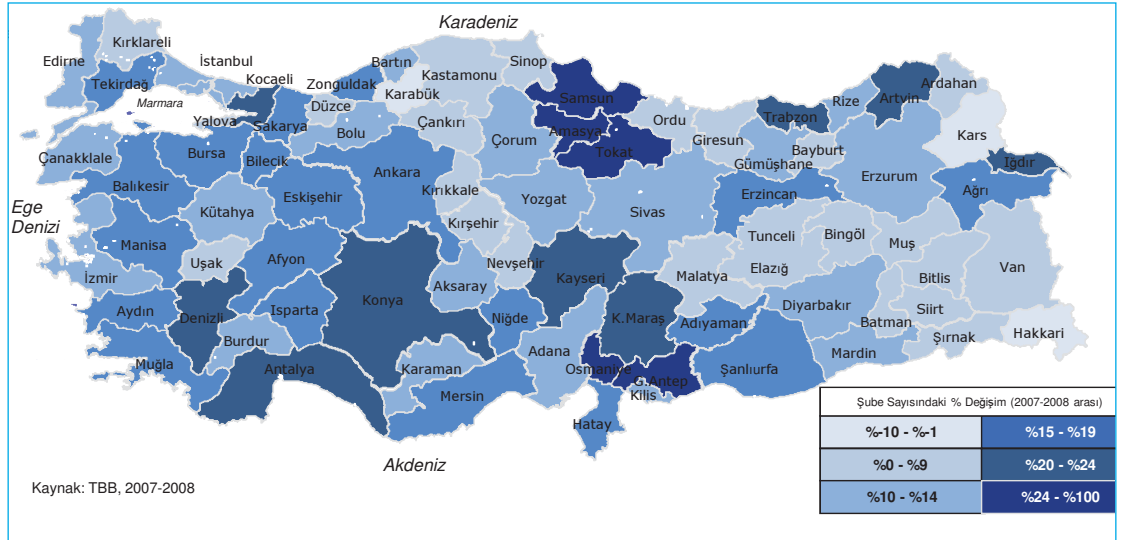
Grafik 17: Şube sayısı ve şube başına çalışan sayısı

Kaynak: BDDK

2007-2008 yıl sonu rakamları itibarıyla Türkiye genelinde il bazında şube sayısındaki artış incelendiğinde 81 ilin 70'inde en az bir şube açıldığı görülmektedir. Hakkari, Kars ve Karabük olmak üzere 3 ilde de şube sayısında ise azalma görülmüştür. 2008 yılında İstanbul 310 şube ile en çok şube açılan il olmuştur. Aynı zamanda Samsun, Gaziantep, Amasya, Osmaniye ve Tokat olmak üzere 5 ilde şube sayısındaki değişim %25'in üzerinde gerçekleşmiştir.

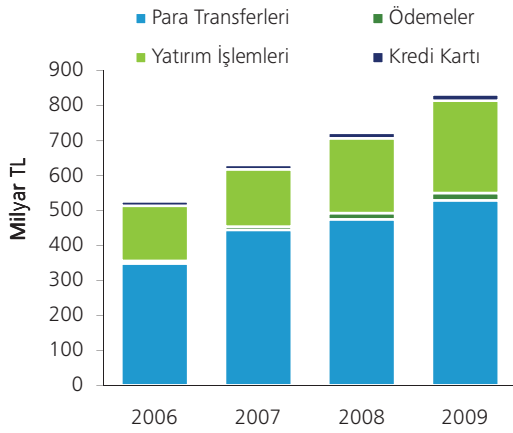
Grafik 18

3.3 İnternet bankacılığı

2005 yılında 3,17 Milyon kişi olan internet bankacılığı aktif kullanıcısı Eylül 2009 itibariyle 5,69 Milyon kişiye yükselmiştir. Aktif kullanıcıların %90'ını aktif bireysel kullanıcılar oluşturmaktadır. Bu gelişmeler doğrultusunda internet bankacılığı işlem adedi ile işlem hacmi de artış göstermektedir. Aralık 2009 itibariyle toplam işlem hacmi %15 artarak 832,240 Milyon TL'ye ulaşmıştır. İşlem hacminin en yüksek olduğu iki kategori para transferleri ile yatırım işlemleri olarak belirlenmiştir.

Grafik 19: İnternet bankacılığı işlem hacmi (Milyon TL)

Kaynak: TBB

3.4 Pazardaki oyuncular ve rekabet

Küresel ekonomik krizin etkisinin ülkemizde hissedilmeye başladığı 2008 yılı son döneminden itibaren tek haneli enflasyona geçiş ve faiz oranlarının azalması ile birlikte Türk Bankacılık sektörü yeni bir çağa adım atmıştır. Merkez Bankasının faizleri düşürdüğü dönemde özellikle net faiz marjları ve menkul kıymet faiz gelirlerinin artmasıyla bankalar birbiri ardına rekor kar rakamları açıklamıştır. Önümüzdeki dönemde ise net faiz marjlarında yaşanacak daralmanın etkisiyle bankacılık sektöründeki rekabetin kredi pazarında artarak devam edeceği ve küçük ve orta ölçekli bankalar arasında konsolidasyonların gündeme gelebileceği, faiz dışı gelir ve gider kalemlerinin karlılıklara olan etkisinin daha yüksek olacağı öngörülmektedir. Ayrıca, kriz öncesi dönemde daha az riskli ve düşük getirili kredilerin aktiflerindeki ağırlığı daha yüksek olan bankalar, kriz döneminin başında göreceli olarak düşük karlılıklarına rağmen kriz sonrası dönemde aktif kaliteleri ile rekabette fark yaratabileceklerdir.

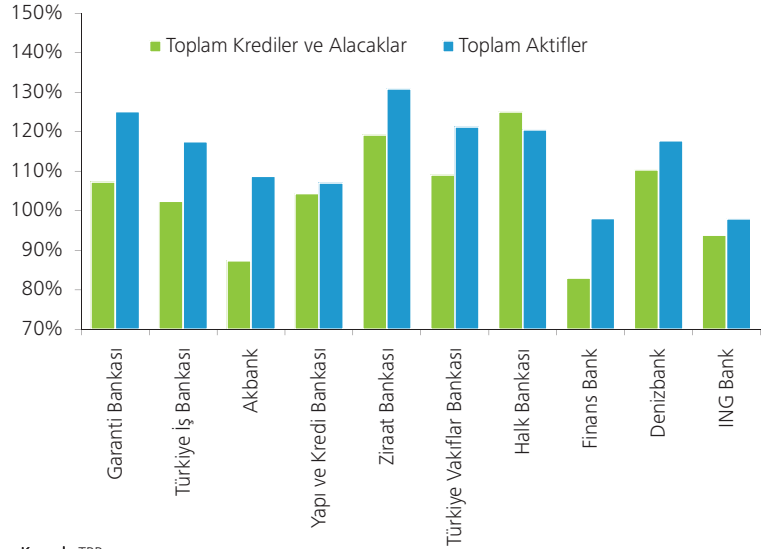
Bankacılık piyasasının oyuncular ve rekabet açısından incelenmesi amacıyla, sektörde faaliyet gösteren bankalar, Mevduat Bankaları, Yatırım ve Kalkınma Bankaları ve Katılım Bankaları olmak üzere üç ana başlık altında toplanmıştır.

3.4.1 Mevduat bankaları

Mevduat bankaları Eylül 2009 itibariyle toplam kredi hacimlerine göre sıralandığında, Garanti Bankası, Türkiye İş Bankası ve Akbank ilk 3 sırada yer almış, sıralamanın devamı ise Yapı ve Kredi Bankası, Ziraat Bankası, Vakıflar Bankası, Halk Bankası, Finans Bank, Denizbank ve ING Bank şeklinde oluşmuştur. Yine aynı dönem itibariyle mevduat bankalarının toplam kredi hacminin 340 milyar TL olduğu dikkate alındığında ise, en büyük 3 bankanın 146 milyar TL'lik hacim ile toplam kredilerin yaklaşık %40'ını, en büyük 10 bankanın ise 326 milyar TL'lik toplam hacim ile kredilerin yaklaşık %87'sini oluşturması sektördeki yoğunlaşmanın altını çizmektedir.

Küresel ekonomik krizin etkilerinin yoğun şekilde hissedildiği 2009 ilk üç dönemi itibariyle kredi hacmi en büyük 10 mevduat bankasının aktif büyüklükleri 2008 aynı dönem ile karşılaştırıldığında %17 oranında büyümüştür. Kredi hacminin ise ortalama %3,7 büyüdüğü buna karşın kamu bankalarındaki ortalama %17'lik kredi büyümesine karşın (Ziraat Bankası %19, Vakıflar Bankası %9, Halk Bankası %25) özel bankalar ilk 10 banka içerisinde kredi hacminde %1,6 küçülme yaşanmıştır. Sadece Denizbank (%10), Türkiye İş Bankası (%2,5), Yapı ve Kredi Bankası (%4,5) ve Garanti Bankası'nın (%7,3) kredi hacmini yükselttiği görülmüştür. Bu noktada küresel krizin etkilerinin yoğun şekilde hissedildiği dönemde kamu bankalarının reel ekonominin finansmanında diğer mevduat bankalarıyla karşılaştırıldığında daha etkin bir rol oynadığı görülmektedir.

Grafik 20: Kredi hacmi en büyük 10 mevduat bankasının Eylül 2008 - Eylül 2009 kredi ve aktif gelişimleri*

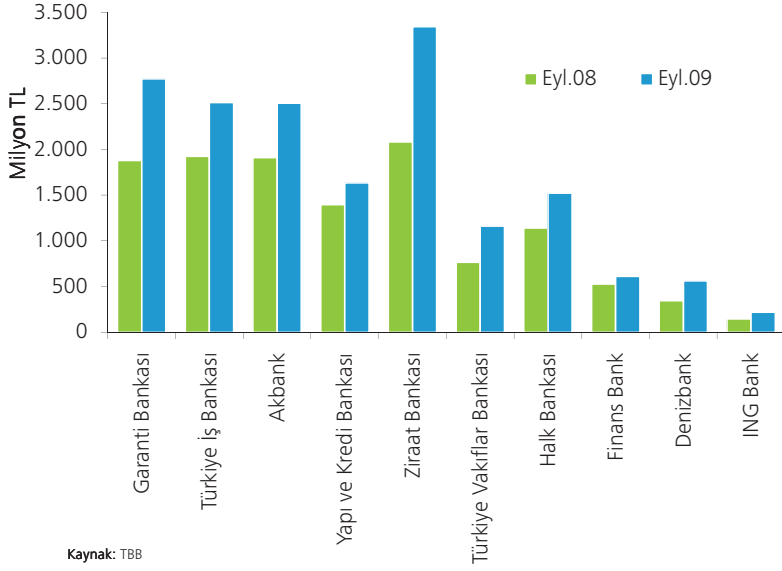

Kaynak: TBB

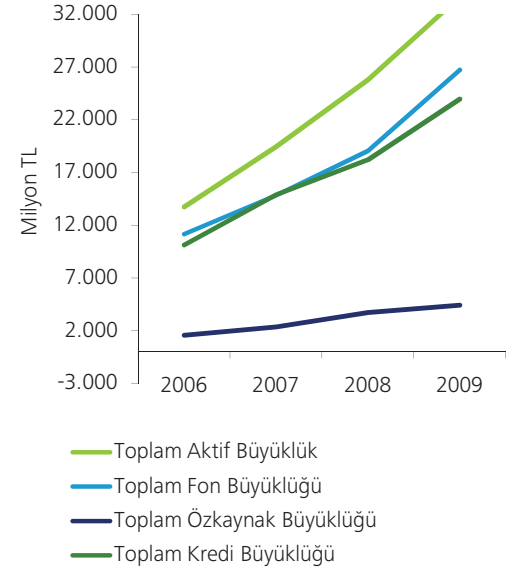
*Eylül 2008/Eylül 2009 rakamı yüzdesel olarak gösterilmiştir.

Kredi hacmi en büyük on mevduat bankasının Eylül 2009 itibariyle geçen yılın aynı dönemine göre net faaliyet karlarına bakıldığında ise %62'lik oran ile DenizBank'ın en fazla artışa sahip olduğu gözlenmektedir. Ziraat Bankası yüksek menkul kıymet portföyünden elde ettiği faiz gelirin etkisiyle geçen yılın aynı dönemine göre %61'lik bir artışla elde ettiği 3,341 Milyon TL'lik net faaliyet karı ile ilk sırada yer alırken onu %47'lük artış ve 2,771 Milyon TL ile Garanti Bankası, %31'lik artış ve 2,514 Milyon TL ile Türkiye İş Bankası, %31 artış ve 2,505 Milyon TL ile Akbank ve %19 artış ve 1,630 Milyon TL ile Yapı ve Kredi Bankası izlemiştir. Bankaların artan karlılıklarında net faiz gelirlerindeki artışın etkisiyle yaşanan sıçrama 2009 yılı sonu aktif karlılıklarını 2008'in üzerine taşıyacağını göstermektedir. 2010 yılından itibaren azalacak marjlar ile birlikte aktif karlılık rakamlarında düşüş yaşanması ve faiz dışı gelirler/faiz dışı giderler oranı diğer bankalara göre yüksek olan Garanti Bankası, Türkiye İş Bankası, Yapı ve Kredi Bankası ve Akbank'ın aktif karlılıkta öne çıkması muhtemel gözlenmektedir.

Grafik 21: Kredi hacmi en büyük 10 mevduat bankasının net faaliyet karları

Grafik 22: Katılım bankacılığının yıllar içindeki gelişimi

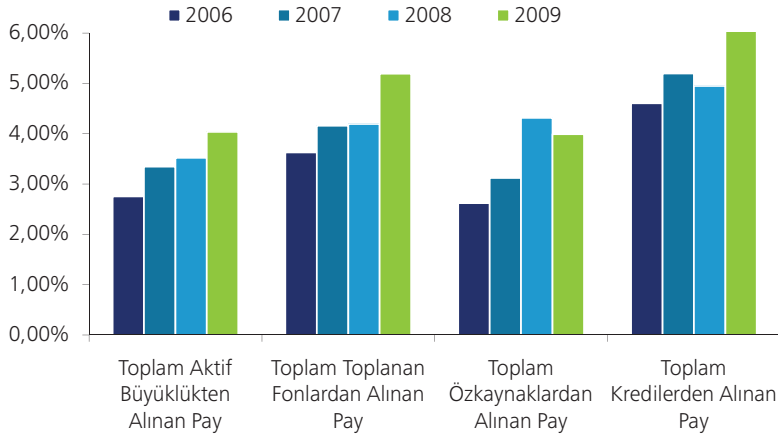
3.4.2 Katılım bankaları

Halen ülkemizde faaliyet gösteren 4 katılım bankasının, Albaraka Türk, Bank Asya, Kuveyt Türk ve Türkiye Finans, toplam aktif büyüklüğü sektör gelişimi paralelinde yıllar içinde artan bir grafik sergilemiş ve Aralık 2009 itibariyle 34 Milyon TL seviyesine ulaşmıştır. Ayrıca aynı dönemde katılım bankalarının toplam kredi hacmi 24 Milyon TL'ye, toplam fon büyüklüğü 27 Milyon TL'ye, toplam özkaynakları ise 4,4 Milyon TL'ye yükselmiştir.

Katılım bankaları faizsiz bankacılık anlayışı nedeniyle menkul kıymet yatırımı yapmalarından dolayı toplanan fon ve özkaynak yatırımlarını aktiflerinde krediye yönlendirmektedirler. Krizin etkisiyle kredilerde yaşanan durgunluk fon büyüklüğünün 2007 yılından sonra tekrar toplam kredilerin üzerine çıkmasına neden olmuştur.

Katılım bankalarının Türk bankacılık sektöründeki durumuna bakıldığında yıllar içinde yükselen bir pazar payına sahip oldukları görülmektedir. Geçtiğimiz yıllarda bazı katılım bankalarının müşteri odaklı büyüme stratejisi dahilinde geleneksel bankalarla rekabete girmeleri ve bu kapsamda rekabetçi ürünler geliştirmeleri, sektörün toplam bankacılık sektöründen aldığı payın büyümesine yardımcı olmuştur. Global ekonomik krizin etkilerinin yoğun şekilde hissedildiği 2009'da katılım bankalarının sektörün toplam aktif büyüklük, toplam fon ve kredilerinden aldığı paylarda artış görülmekle birlikte mevduat bankalarının yüksek kar rakamları ve menkul kıymet değer artışları neticesinde artan özkaynakları katılım bankalarının toplam özkaynaklar içerisindeki payının 2008 yıl sonundaki %4,3'lük seviyesinden 2009'da %4'e düşmesine neden olmuştur.

Grafik 23: Katılım bankalarının toplam bankacılık sektöründeki durumu

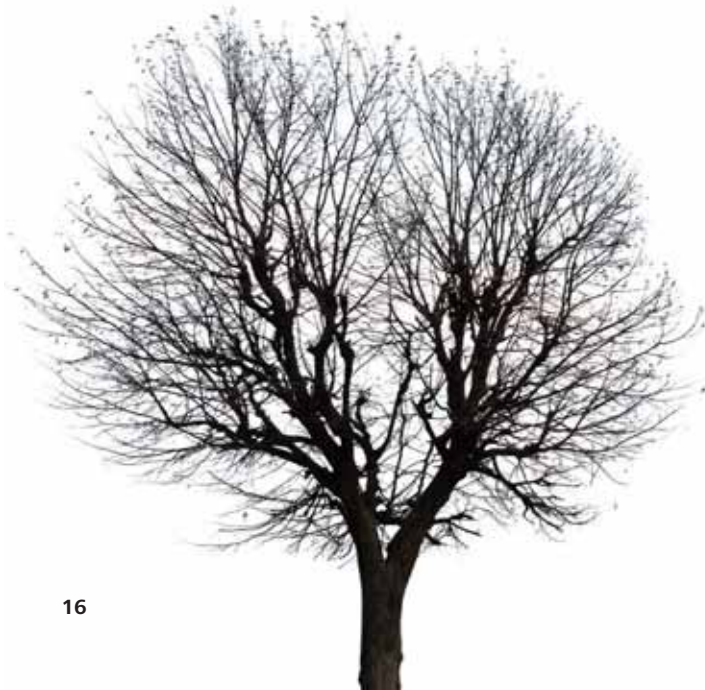

Kaynak: BDDK

Öte yandan, Hazine'nin yurtiçi tasarrufların artırılması, Devlet İç Borçlanma Senetlerinin yatırımcı tabanının geliştirilmesi ve finansman araçlarının çeşitlendirilmesi amacıyla katılım bankacılığı prensiplerine uygun borçlanma senetlerinin sunulmasına ilişkin kararı neticesinde Kamu İktisadi Teşebbüsü statüsündeki dört kurumdan⁹ bütçeye aktarılan hasılat paylarına endeksli olarak 28 Ocak 2009 ve 29 Nisan 2009' da yaptığı ihalelerden katılım bankaları 1 Milyar TL üzerinde Gelire Endeksli Senet (GES) yatırımı gerçekleştirmiştir. Katılım bankalarının aktiflerinin çeşitliliği ve riskin dağıtılması açısından ileriki dönemde bu tip enstrümanların öneminin artması beklenmektedir.

Halen katılım bankalarının en büyük pasif kalemi olan toplanan fonların yanı sıra gerek uluslararası bankalar gerekse de körfez bölgesinden "Murabaha" finansmanı yoluyla sağlanan fonlar ile sektörün KOBİ ve Ticari kredilerde rekabetini üst seviyeye çıkaracağı düşünülmektedir. Ayrıca, katılım bankalarının hizmetleri ve faaliyet modelleri konusunda halkı bilgilendirme yönündeki çalışmalara ağırlık vermesi neticesinde sektörün toplam bankacılık sektöründen alacağı payda önemli bir potansiyele sahip olduğu düşünülmektedir.

9. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO), Devlet Malzeme Ofisi (DMO), Devlet Hava Meydanları İşletmeleri (DHMI) ve Kıyı Emniyeti Genel Müdürlüğü'nden (KIYEM)

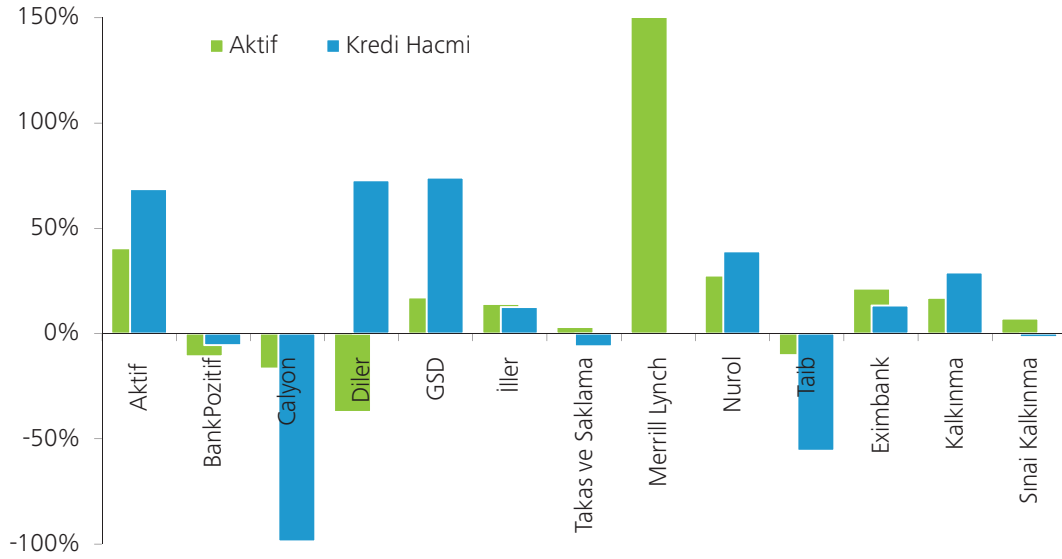
3.4.3 Kalkınma ve yatırım bankaları

Kalkınma ve yatırım bankalarının Eylül 2009 itibarıyla toplam bankacılık sektörü aktiflerinde %3,2, toplam kredilerinde %3,5 buna karşın yüksek sermaye tabanları nedeniyle toplam özkaynaklarında %11' lik paya sahip olduğu görülmektedir.

Kalkınma ve yatırım bankası statüsündeki 13 bankadan Eylül 2009 itibarıyla kredi hacmi en yüksek 3 banka olan İller Bankası, Türk Eximbank ve Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası'nın 13 bankanın oluşturduğu 16,5 Milyar TL' lik kredi pastasının %85' ini , 25,9 Milyar TL'lik toplam aktiflerin %79'unu oluşturduğu görülmektedir.

Eylül 2009 dönemi 2008 yıl sonu ile karşılaştırıldığında kalkınma ve yatırım bankalarının toplam kredileri %9,4, toplam aktifleri ise %12 oranında artış göstermiştir. Bu dönemde Aktif Yatırım Bankası %40'lık aktif, %69'luk kredi büyümesi ile dikkat çekerken, Merrill Lynch Yatırım Bankası özellikle Nakit Değerler ve Merkez Bankası bilanço kalemindeki artış sonucunda %216'lık aktif büyümesi ile dikkat çekmektedir.

Grafik 24: Kalkınma ve yatırım bankaları aktif ve kredi hacmi değişimleri*

Kaynak: TBB

*Eylül 2009/Aralık 2008 karşılaştırması yüzdesel olarak gösterilmiştir.

4. Sigorta ve emeklilik

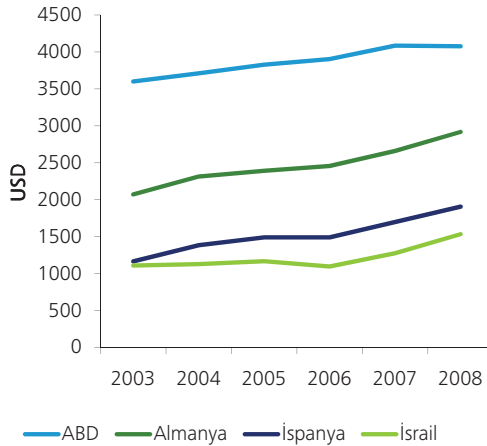
4.1 Yurtdışıyla karşılaştırmalar

2008 yılı sonunda dünya üzerinde toplam sigortacılık sektörü prim üretimi artarak 4.2 Trilyon Dolar seviyesine ulaşmıştır. Hayat sigortası prim üretimi 2.4 Trilyon'a ulaşırken, Hayat dışı sigorta prim üretimi 1.8 Trilyon olmuştur. ABD kaynaklı olumsuz ekonomik koşulların ülkelerin sigorta sektörleri üzerinde etkileri farklı olurken, nominal anlamda büyüme olmasına rağmen sektör 1980 yılından beri ilk kez reel anlamda küçülme yaşamıştır. Yurtdışındaki gelişmeler değerlendirilirken yapılan karşılaştırmalar gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler üzere iki ana başlık altında yapılmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde finansal krizin özellikle 2008 yılının 2. yarısında kendini tam anlamıyla hissettirmesi ile yıl sonunda hayat prim üretimi %5,3 azalma göstermiş, bu düşüşte özellikle yatırım özellikli sigorta ürünlerin piyasa şartlarından etkilenmesi önemli rol oynamıştır. Benzer şekilde hayat dışı prim üretiminde yıl sonuna doğru %1,9 düşüş kaydedilmiştir.

Gelişmiş ülkeler arasında düşüşün merkezinde olan ABD'nin bozulan ekonomisiyle bağlantılı olarak hayat prim üretimi %3,8 oranında azalmış, ticari ve sanayi faaliyetlerdeki daralma hayat dışı sigortacılık sektörü üzerinde etkilerini göstermiş ve hayat dışı prim üretiminde %3,1 düşüş yaşanmıştır.

Grafik 25: Sanayileşmiş ülkelerde kişi başı prim miktarı

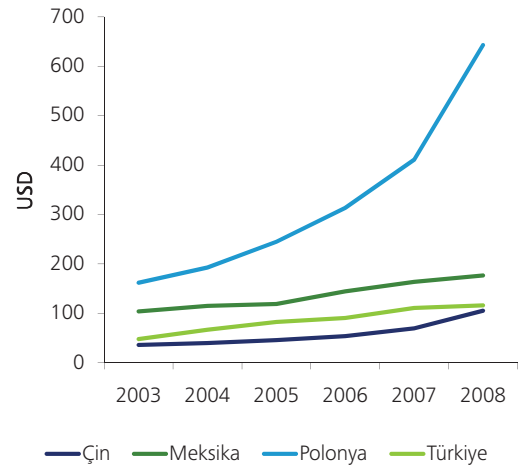
Kaynak: Swiss Re, World Insurance in 2007,2008

Gelişmekte olan ülkelerin sigorta sektörleri finansal krizden farklı şekillerde etkilenmiştir. Batı Avrupa ülkeleriyle yoğun ticari ilişkilere sahip gelişmekte olan Doğu Avrupa ülkeleri krizin etkisini daha ciddi hissetmelerine rağmen, bu bölgedeki hayat sigortası prim üretimi ve hayat dışı prim üretimi sırasıyla %19 ve %6 oranlarında artış göstermiştir. Güney Doğu Asya ve Latin Amerika ülkeleri sigortacılık sektörleri ise krizin etkisini göreceli olarak daha az hissetmişlerdir.

Gelişmekte olan ülkeler arasında Polonya'nın yakalamış olduğu büyüme ivmesi dikkat çekmektedir. 2007 – 2008 arasında kişi başı primlerde yaklaşık %42'lik büyüme kaydeden Polonya sigortacılık sektörünün hızlı büyümesinin ardında hayat sigortalarına artan talebin bulunduğu görülmektedir. Hayat sigortalarına artan talebin nedenlerinin başında ise yatırım özellikli sigorta ürünlerinin poliçe sahiplerin sunduğu vergi avantajlarının geldiği gözlemlenmektedir.

Gelişmekte olan ülkelere bakıldığında Türkiye pazarı toplam prim üretiminde 2008 yılında %7,7 büyüme ve 2009 sonunda %5,5'lik bir büyüme oranı ile 12.4 Milyar TL seviyesine ulaşmıştır.

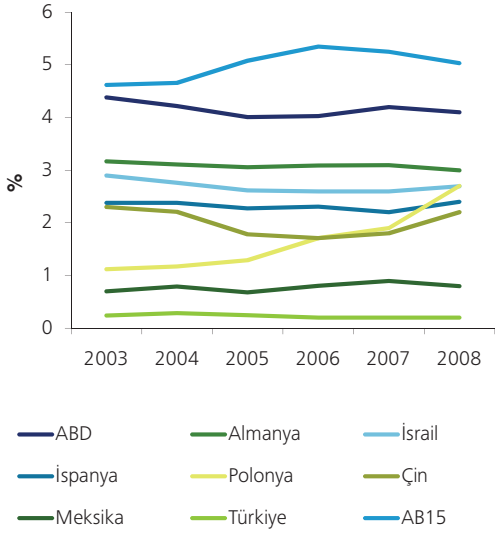
Grafik 26: Gelişmekte olan ülkelerde kişi başı prim miktarı

Kaynak: Swiss Re, World Insurance in 2007,2008

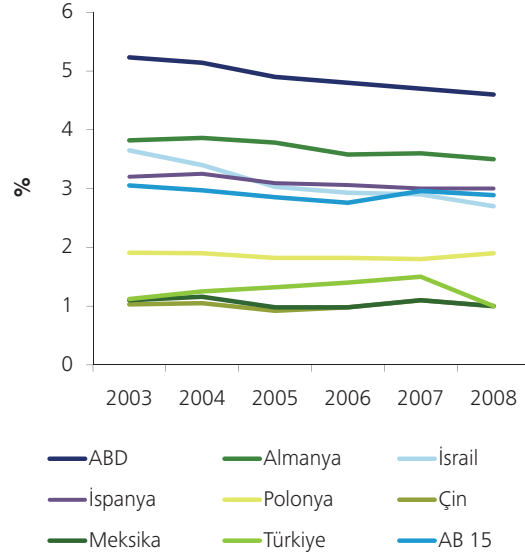
Ülkelerin taşımakta olduğu büyüme potansiyelinin iyi bir göstergesi olan toplam prim üretiminin GSYİH'ya oranı kullanılarak yapılan karşılaştırmalar; Türkiye pazarının hem hayat hem hayat dışı branşlarda geçmiş yıllarda olduğu gibi büyümeye devam etmekte olduğunu, diğer taraftan büyümenin Polonya gibi sıra dışı bir örneğe kıyasla daha yavaş gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Dünya genelinde yavaşlayan ticari faaliyetlerle beraber hayat dışı sigorta branşlarında karşılaştırmaya dahil edilen tüm ülkeler için gerileme veya büyümede yavaşlama söz konusudur. Hayat sigortası branşında büyümenin yavaş seyretmesiyle beraber, yatırım özellikli ürünlere vergisel avantajların sağlandığı Polonya ve Çin pazarlarında yıllık %50'ye yaklaşan büyüme oranlarının yakalanması dikkat çekmektedir.

Grafik 27: Sigorta prim miktarının GSYİH içerisindeki yüzdesel payı - Hayat

Kaynak: Swiss Re, World Insurance in 2008

Grafik 28: Sigorta prim miktarının GSYİH içerisindeki yüzdesel payı - Hayat dışı

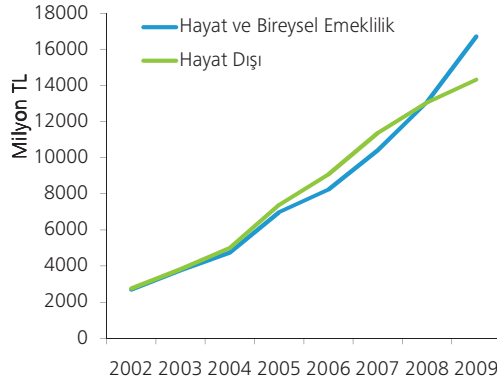
Kaynak: Swiss Re, World Insurance in 2008

4.2 Yurtiçi göstergeler

Sigortacılık sektörü toplam varlıkları Ocak - Eylül 2009 arasında 4 Milyar TL artış göstererek 31 Milyar TL seviyesine ulaşmıştır. Bu artışla beraber finans sektörü içerisinde varlık büyüklüğü açısından payı %2,7'den %3'e yükselmiştir. Bu artışta Hayat ve Bireysel Emeklilik şirketleri varlıklarını istikrarlı bir büyüme ivmesi yakalayan bireysel emeklilik sistemi etkisiyle %20 üzerinde büyütürken, Hayat dışı şirketlerin varlık büyüklüğü 15 Milyar TL seviyesine yaklaşmaktadır.

Grafik 29: Yıllara göre sigorta şirketleri toplam varlık tutarı

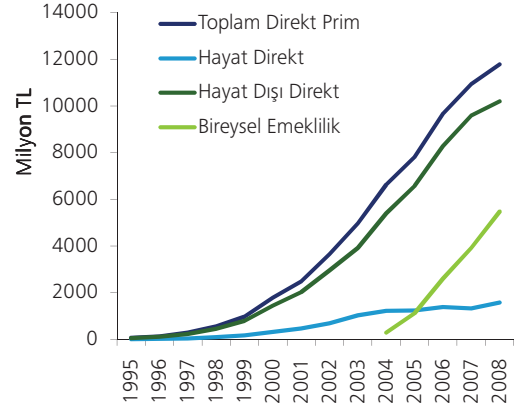

* 2005 Yılı için Hayat ve Hayat dışı Prim Miktarları tahminidir.
Kaynak: Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği

Türkiye sigortacılık sektörü toplam direkt prim üretimi 2008 yıl sonu itibariyle önceki yıla göre %7,2 oranında artışla 11,7 Milyar TL'ye ulaşırken, bu büyümede hayat sigortası prim üretiminde %15 seviyesinde seyreden artış oranı önemli rol oynamıştır. Hayat sigortacılığındaki büyümeye karşın, hayat dışı branşlarda sigorta prim üretimi %5,9 düzeyinde büyüme ile 10,2 Milyar TL seviyesine ulaşmıştır.

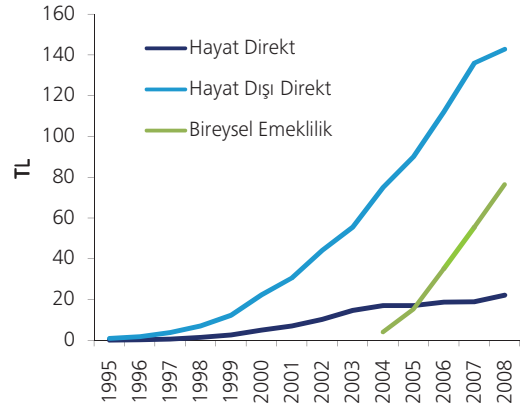
Bu dönemde büyümenin devam ettiği diğer bir alan da bireysel emeklilik sistemi olmuştur. Sistemin şeffaf bir yapıya sahip olmasının yanında bireysel emeklilik şirketlerinin müşterilerini elde tutma çalışmalarına öncelik vermeleri sayesinde 2008 yılı sonunda sistemdeki toplam katkı payı tutarı 2007 yılına göre %28 oranında artarak 5.4 Milyar TL, 2009 yılında ise %23 oranında artış göstererek 7,1 Milyar seviyesine ulaşmıştır.

Grafik 30: Yıllara göre alınan direk prim tutarı

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı - İstatistik Yıllığı, Sigortacılık

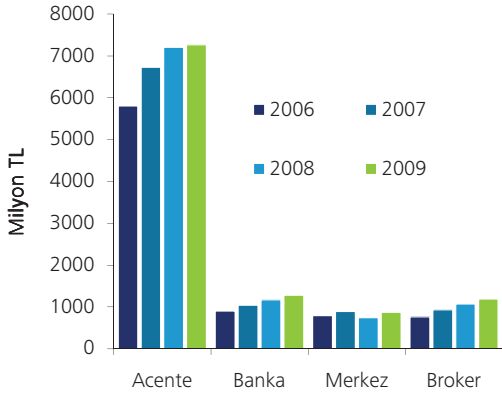
Grafik 31: Yıllara göre kişi başına düşen prim tutarı

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı - İstatistik Yıllığı, Sigortacılık

Kullanılan satış kanalları açısından bakıldığında hayat dışı branşlarda trafik sigortası ve kasko etkisiyle acenteler ön planda yer alırken, özellikle orta ve büyük çaplı şirketlerin tercih ettiği broker kanalı aracılığıyla yapılan üretim payının düşük de olsa artmaya devam ettiği görülmektedir.

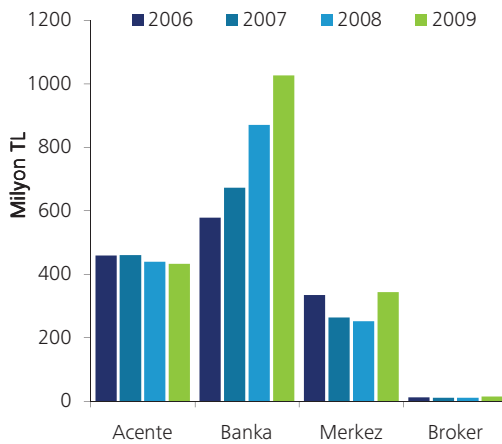
Grafik 32: Primlerin yıllara göre kanal bazında dağılımı - Hayat dışı

Kaynak: Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketler Birliği - İstatistikler, Genel Sektör Verileri

Hayat sigortalarında, ağırlıklı olarak banka kredilerindeki artışın etkisiyle büyümekte olan bir trend söz konusudur. Diğer kanallarda artışın gerçekleşmemesi, Türkiye nüfusunun hayat sigortalarına bakış açısını daha gerçekçi bir şekilde ortaya koymakta, kişilerin kredi kullanımı dışında hayat sigortası satın almaya sıcak bakmadıklarını göstermektedir. Acentelerin üretimine bakıldığında ağırlıklı olarak yakın geçmişte popülerliğini yitirmeye başlayan birikimli hayat sigortası poliçelerinin üretiminin sürmekte olduğu, fakat azalan bir trendin devam ettiği görülmektedir.

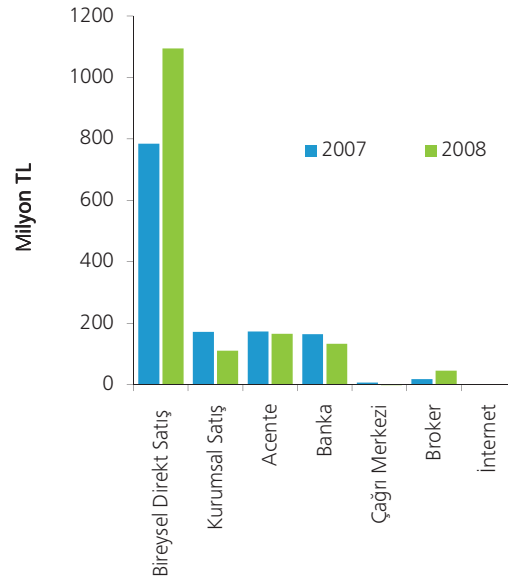
Grafik 33: Primlerin yıllara göre kanal bazında dağılımı - Hayat

Kaynak: Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketler Birliği - İstatistikler, Genel Sektör Verileri

Bireysel emeklilik sisteminin bilinirliğinin artmasında ve gelişiminde direk satış kanalının etkisi tartışılmaz olup, bu kanalın büyümesinde bankaların verdiği desteğin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Sektörde geleneksel kanallar ağırlıklı olarak satış amacıyla kullanılmakta olup çağrı merkezi, internet ve mobil uygulamalar gibi alternatif kanallar satış sonrası hizmetler için tercih edilmektedir. Hayat ve Emeklilik şirketlerinin önümüzdeki yıllarda yüksek maliyetli direk satış kanalı yanı sıra oluşturdukları kanal stratejileri doğrultusunda alternatif kanal kullanımını artırmaları beklenmektedir.

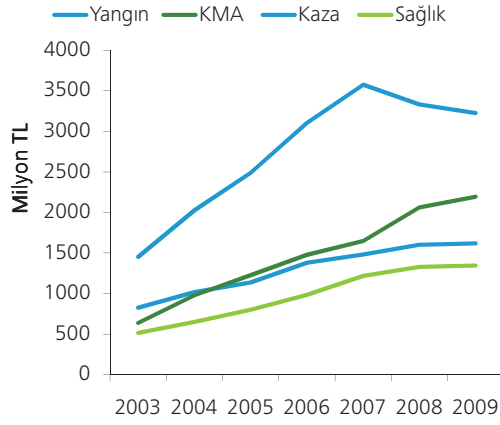
Grafik 34: Yıllara göre katkı payının kanal bazında dağılımı - bireysel emeklilik

Kaynak: Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketler Birliği - İstatistikler, Genel Sektör Verileri

Branşlara göre prim üretimleri kıyaslandığında Karayolları Motorlu Araçları (KMA) ve Kaza branşları önde gelen branşlar olmalarının yanı sıra fiyat rekabetinin de yoğun olarak yaşandığı branşlar olarak öne çıkmaktadır. KMA branşı içerisinde yüksek paya sahip zorunlu trafik branşı sigortası direkt prim üretimi %11 oranında artıp 2 Milyar TL seviyesine ulaşırken, kasko sigortası direkt prim üretiminde %6 oranında düşüş yaşanmış ve kaza branşı 2009 yılını 3,2 Milyar TL direkt prim üretimi ile tamamlamıştır.

Grafik 35: Branşlara göre direkt primler (hayat dışı branşlarda büyüme trendi en yüksek 4 branş)

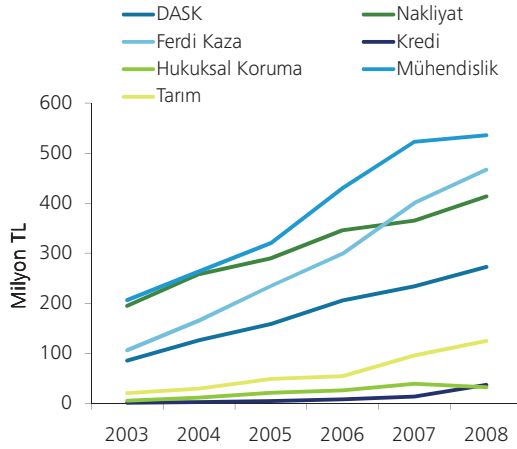

Kaynak: Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketler Birliği - İstatistikler, Genel

4 branş dışındaki diğer branşlarda mühendislik sigortaları, inşaat projelerinde yavaşlamaya karşın özellikle enerji sektörüne yapılan yatırımlar doğrultusunda büyümesine devam etmiştir. Düşen ticaret hacmi kredi sigortalarının prim üretimini etkilemiş, azalan yurt içi ve yurt dışı ticaret hacmine bağlı olarak düşüş trendine girmiştir.

Ferdi kaza branşı hem düşük fiyat politikaları hem de bankaların ferdi kaza ürününü sahiplenip farklı kanallardan sunmaları sebebiyle büyümesine devam etmektedir. Tarım sigortaları, Tarım Sigortaları Havuzu'nun programlı çalışmaları sayesinde tarım kooperatifleri ve diğer üretici birlikleri nezdinde bilinirliğini artırmakta ve büyümesini sürdürmektedir.

Grafik 36: Branşlara göre direkt primler (diğer hayat dışı branşlar)

Kaynak: Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketler Birliği - İstatistikler, Genel Sektör Verileri

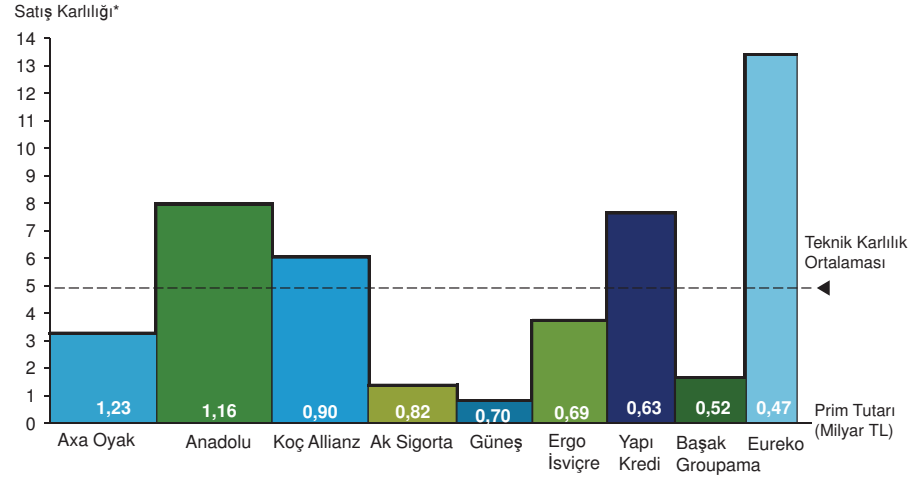
4.3 Sektördeki oyuncular ve karlılık analizi

Türkiye sigortacılık sektörü rekabet açısından incelenirken hayat dışı (elementer) ile bireysel emeklilik ve hayat olmak üzere iki başlık altında ele alınmaktadır.

Hayat dışı branşta, rekabete 2009 yılında üretilen primler açısından bakıldığında Axa, Anadolu Sigorta ve Allianz ilk üç sırayı alırken, bu şirketler toplam pazarın %32'sine hakim olmuş, %10 pazar payı üzerine Axa ve Anadolu Sigorta çıkabilmiştir. Hayat dışı branşta prim üretimi açısından ilk 10 şirket arasına girebilmek için %3 üzerinde pazar payı; ilk 5 hedefi için ise pazar payının %7 üzerine çıkması gerektiği görülmektedir. Zurich ve Eureka Sigorta gibi sektörün nispeten yeni oyuncuları, düşük pazar paylarına sahip olup, Türkiye pazarında iddialı büyüme hedefleri ortaya koyarak yıllık %10 üzerinde büyüme oranı yakalamışlardır.

İlk 10 şirket arasındaki karlılık rekabeti, hayat dışı branşta teknik bölüm dengesi teknik dışı karın prim üretimine oranlanmasıyla incelendiğinde, Eureka ve Mapfre Sigorta 2007 yılında olduğu gibi 2008 yılında da ilk 10 şirket ortalamasının oldukça üzerinde karlılık oranları ile dikkat çekmektedirler. Anadolu Sigorta ve Axa Sigorta arasında devam eden sektör liderliği rekabetinde, Axa Sigorta 2008 yılı sonunda prim üretimini artırmasına karşın Anadolu Sigorta'ya kıyasla daha düşük karlılık oranına sahip olmuştur. Düşük pazar payına sahip olup, büyüme hedefini ilk 5 şirket arasına girmek olarak belirleyen şirketlerin bu hedefe yaklaştıkça karlılıklarını ne ölçüde koruyabileceklerinin önümüzdeki dönemde ortaya çıkacak rekabet açısından önemli konulardan biri olacağı düşünülmektedir.

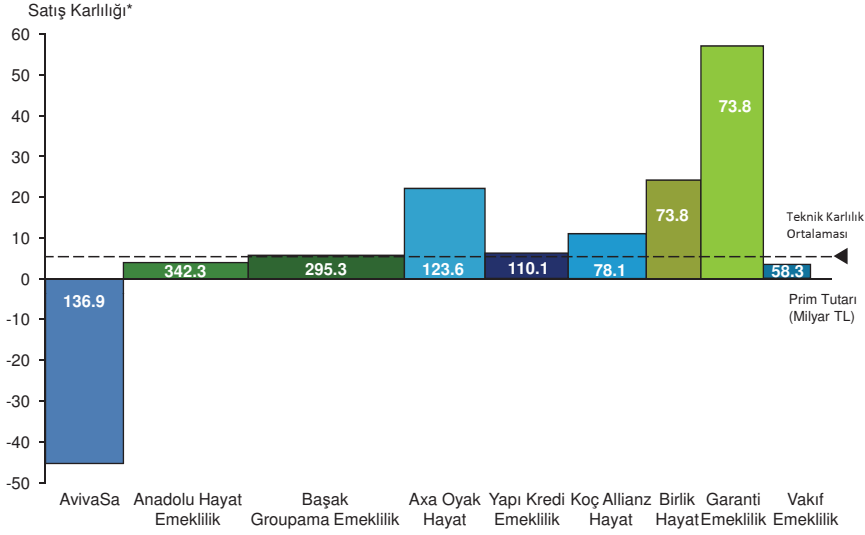
Grafik 37: Hayat dışı sigorta şirketleri satış karlılığı ve prim üretimi

*Satış Karlılığı = (Hayat Dışı Branş Teknik Karı) / (Hayat Dışı Branş Toplam Primler) olarak alınmıştır.
Kaynak: 2008 Yılı Faaliyet Raporları

Hayat branşında ise emeklilik şirketlerinin hayat sigortası portföyleri, geçmişten gelen birikimli hayat portföylerinden çıkışların negatif etkisine karşın ilişkili bankaların büyüyen bireysel kredi hacimlerinin etkisiyle yıllık ve uzun süreli hayat sigortaları ürün gruplarında artış söz konusu olmuş, düşük de olsa büyüme devam etmiştir. 2008 yılı içerisinde Başak Groupama, Ziraat Bankası ile aralarındaki başarılı işbirliği sayesinde portföyünü büyötmeye devam etmiş ve prim üretimini 295 Milyon TL tutarına ulaştırmıştır. Prim üretimi açısından lider konumda olan Anadolu Hayat diğer şirketlerin aksine yoğun oranda birikimli hayat ve gelir sigortası taşımakta ancak birikimli hayat portföyündeki azalma devam etmektedir. Birikimli hayat portföyündeki azalmaya paralel olarak üretimde düşüş yaşayan başka bir şirket ise AvivaSA'dır.

Grafik 38: Hayat sigortası şirketleri satış karlılığı ve prim üretimi

2008 yılında sektörün en karlı şirketi ise 2007 yılında olduğu gibi Garanti Emeklilik' olmuştur. Garanti Emeklilik, göreceli olarak daha küçük bir portföye sahip olmasına rağmen, Garanti Bankası ile aralarındaki organik bağı kullanarak farklı alanlarda maliyet avantajı yaratmaya dayanan iş modeli ve bankanın bireysel kredilerde yakaladığı ivmenin etkisi ile birlikte şirketi sektörün en karlı şirketi haline gelmiştir.

*Satış Karlılığı = (Hayat Branşı Teknik Karı) / (Hayat Branşı Yazılan Primler) olarak alınmıştır.
Kaynak: İlgili Sigorta Şirketinin 2008 Yılı Faaliyet Raporları

5. Tüketici finansmanı sektörü

5.1 Sektörün genel görünümü

Tüketici finansmanı ürün ve hizmetlerinin bayilik aracılığı ile sağlandığı bu sektör 2000-2007 yılları arasında yaklaşık %339 oranında büyüyen yatırımcıların ilgisini çeker hale gelmiştir. Bu süreç içerisinde sektörün hem kendi içindeki hem de bankalar ile kredi pazarındaki rekabetleri artarak devam etmiştir. Eylül 2008'e kadar artan bir trend izleyen sektör toplam aktifleri, küresel krizin etkisi ile birlikte daralan kredi pazarı neticesinde Eylül 2009'da bir önceki sene aynı dönem değerlerinde seyrederek 4,5 Milyar TL olmuştur. Sektörün, Eylül 2009 itibari ile bankacılık dışı finansal sektör içerisindeki payı %15,7 olup, tüm finans sektörü içerisindeki payı ise geçmiş dönemler ile benzer şekilde %1'in altında kalmaktadır.

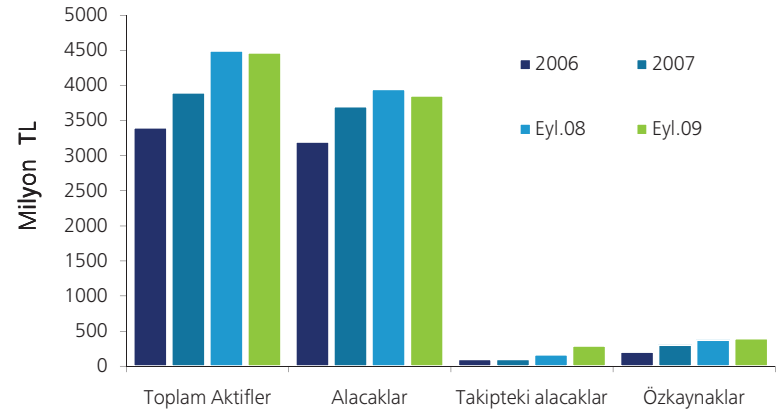
Tüketici finansmanı ile sağlanan toplam sektör kredileri içerisinde %94'lük pay otomotiv kredilerinde bulunmaktadır. Özellikle 2009 yılı ilk çeyrekte otomotiv kredilerinde yaşanan düşüş, Mart 2009'da uygulanan ÖTV indirimi politikası doğrultusunda artış yaşamış ve sektörde az da olsa hareketlilik gözlenmiştir.

Sektörün bilanço yapısında alacakların payı Eylül 2009 itibari ile bir önceki sene aynı dönem ile karşılaştırıldığında %2.3 oranında azalma göstermiştir. Kredi hacminin düşüşü yaşadığı bu dönemde, tıpkı bankacılık sektöründe olduğu gibi, tüketici kredileri sektöründe de kredilerin takibe dönüşüm oranları Eylül 2009 rakamları itibari ile büyük oranda artış göstermiş ve bilanço içindeki payı %75 oranında artarak kredi riskinin yükselerek devam ettiğini göstermiştir. Takipteki alacaklar oranının aynı dönem içerisinde %284 artış ile en fazla KOBİ grubu içinde yaşanmış olması krizin etkisinin reel sektör üzerindeki baskısını tıpkı bankacılık sektöründe olduğu gibi bu sektörde de göstermiştir. Bu dönemler içerisinde tüketici finansmanı sektörü takipteki alacaklara ilişkin özel karşılıklar oranı da %60'ın üzerinde artmıştır.

Aynı dönem dikkate alındığında sektörde şube sayısında da azalma olduğu gözlenmiştir; 2006 yılında 6 olan toplam şube sayısı Eylül 2009 itibari ile 1'e düşmüştür. Tüketici finansmanı şirketlerinin şubeleşme yerine daha merkezi bir yaklaşımla direkt satış ekipleri ile internet ve mobil uygulamalar gibi alternatif dağıtım kanallarına yöneldikleri gözlenmektedir. Eylül 2008'e kadar yükselen bir trend izleyen personel sayısı ise Ekim 2009 itibari ile yaklaşık %9 oranında azalmıştır. Yine benzer şekilde Eylül 2008'e kadar artış gösteren müşteri ve sözleşme sayıları Eylül 2009 itibari ile bilançonun toplam alacaklar kalemindeki azalışa paralel olarak sırasıyla %33 ve %32 oranında azalmıştır.

Sektörün özkaynak seviyesinin Eylül 2009'da bir önceki yıl aynı dönem ile karşılaştırıldığında yaklaşık %7 oranındaki artış gösterdiği ve böylelikle sektörün sermaye yapısının güçlenmiş olduğu gözlenmektedir.

Grafik 39: Tüketici finansmanı sektörü seçilmiş bilanço kalemleri değişim

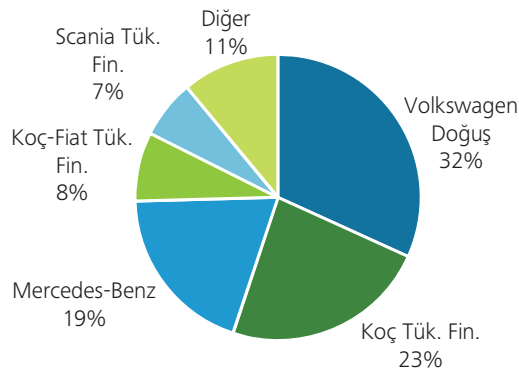
Kaynak: BDDK

5.2 Sektördeki oyuncular ve karlılık analizi

Tüketici finansman şirketlerine bakıldığında en büyük ölçekli ilk 5 şirketin 2007 yılında toplam tüketici finansmanı aktiflerinin %92,7'sini oluşturduğu ve 2008 yılında bu yoğunlaşmanın %87'ye düşerek devam ettiği görülmektedir. Toplam kredi hacmi tarafında da ilk 5 şirket için benzer bir yoğunlaşma yaşandığı gözlemlenmektedir. En büyük ölçekli ilk 5 şirket 2007 yılında toplam kredilerde %93,1'lik bir paya sahipken, bu oran 2008 yılında %89,1'e düşmüştür. Eylül 2009 itibari ile sektörde toplam 10 şirket faaliyet göstermekte olup, 2008 yılı aynı dönemine kıyasla faaliyet göstermekte olan bu şirketlerin yarısı zarar açıklamış durumdadır.

2008 yılı itibari ile aktif sıralamasında en büyük 5 şirket Volkswagen Doğu Tüketici Finansmanı, Koç Tüketici Finansmanı, Mercedes-Benz Finansman Türk, Koç Fiat Kredi Tüketici Finansmanı ve Scania Tüketici Finansmanı olmuştur. 2006 yılında ilk 5 şirket arasında yer almayan Koç Fiat Kredi Tüketici Finansmanı şirketinin 2008 yılı itibariyle yaklaşık %8 oranında aktif payına sahip olması dikkat çekicidir.

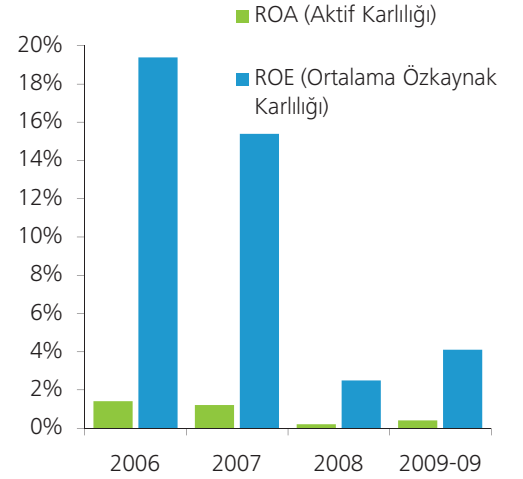
Grafik 40: Tüketici finansman şirketlerinin payları (2008)

Kaynak: BDDK 2008 Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler Raporu

Sektörün 2006-2008 yılları arasında aktif karlılığı ve ortalama özkaynak karlılığında azalan faiz oranlarının yanı sıra sektör içi ve bankacılık sektörü ile sürdürülmekte olan kredi rekabetinden dolayı ciddi bir azalma trendi yaşanmıştır. Buna karşın, tüketici finansmanı sektörü net dönem karı Eylül 2009'da bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla %530 oranında artarak 16,1 Milyon TL olmuştur. Eylül 2009 itibari ile vergi sonrası karın toplam özkaynaklara olan oranını gösteren özkaynak karlılığı %4,1'e, vergi sonrası karın toplam aktiflere olan oranını gösteren aktif karlılık ise %0,4'e ulaşarak 2008 yılının aynı dönemine kıyasla artış göstermiş ve sektörün karlılığı açısından olumlu yöne giden bir başlangıcın habercisi olmuştur. Karlılık performansı artışındaki önemli bir etken ise gelir tablosunun kambiyo işlemleri zararı kaleminin Eylül 2009'da bir önceki yıla göre %100 oranında azalmasıdır.

Grafik 41: Tüketici finansmanı piyasasının karlılık analizi

Kaynak: BDDK, Finansal Piyasalar Raporu, Eylül 2009

Global krizin etkisiyle birlikte toplam kredi miktarındaki daralmayı öngören tüketici finansman şirketleri, "mortgage" alanında da hizmet verebilmek için BDDK'ya gerekli başvuruları yapmış ve bu konuda olumlu sonuç almışlardır. 2007 yılında yürürlüğe giren 5582 sayılı yasa ile oluşan yeni koşullar doğrultusunda tüketici finansman şirketleri mortgage alanında da faaliyet göstermeye başlamışlardır. Her ne kadar tüketici finansman şirketleri 2008 yılına kadar hızla büyüyen konut kredileri pazarından pay almaya başlamış olsalar da, küresel krizin kredi ve dolayısı ile konut finansmanı piyasası üzerindeki olumsuz baskısından etkilenmişlerdir.

Tüketici finansmanı sektörü otomasyon, internet, diğer mobil uygulamalar ve gelişmiş skorkart sistemleri aracılığıyla tüketicinin kredi başvurusuna daha az prosedür ile daha hızlı sonuç alabilmesini ve kredi başvurusunun satış noktasında tamamlanmasını sağlamaktadır. Bu ayrıştırıcı özelliği doğrultusunda sektörün küresel krizin etkisinin azalacağı yakın dönem içerisinde banka kredi pazarı ile daha fazla rekabet edebilecek bir yapıya sahip olabileceği öngörülmektedir. Kriz nedeni ile azalan kredi talepleri sonucunda tüketici finansman şirketleri satışları artırmaya yönelik çeşitli aksiyonlar almaktadırlar. Tüketici finansman şirketlerinin satış ve pazarlama aktivitelerine ağırlık vermeleri ve özellikle tüketicilere yönelik düzenlenen kampanyalar ile pazarı indirimli satışlarla hareketlendirmeye çalışmaları sektörün geleceği doğrultusunda olumlu sinyaller vermektedir.

6. Faktoring sektörü

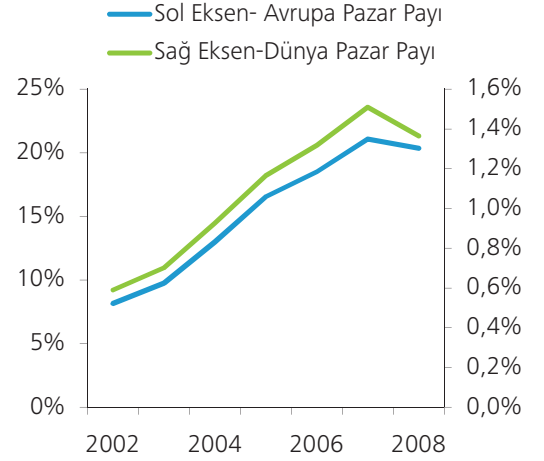
6.1 Sektörün genel görünümü

Alacakların garanti ve takip edilmesi, tahsilatı, finansmanı, alternatif kaynakların sağlanması ile ticari risklerin üstlenilmesi konularında şirketlere destek veren faktoring sektörü, özellikle küresel kriz döneminde şirketlerin kısa vadeli likidite ihtiyaçlarını karşılayarak düzenli nakit akışının sağlanmasına imkan tanımıştır. Küresel kriz döneminin oluşturduğu ekonomik durgunluk döneminde faktoring şirketleri, ödemenin vadesinde gerçekleştirilmesinin sağlanması ve satışlar ile ilgili alacakların takip edilmesi konusunda firmalara destek vererek daha güvenli bir satış platformu sağlamışlardır.

6.2 Yurtdışıyla karşılaştırmalar

2007 yılına kadar Türkiye faktoring sektörünün global pazardan aldığı pay sürekli olarak artmış ve %1.5 seviyesine yükselmiştir. Ancak, Factors Chain International (FCI) verilerine göre 2008 yılında 1.3 trilyon Euro civarında olan global faktoring hacminde Türkiye'nin payı yüzde %1.4 seviyelerine kadar düşmüştür. Avrupa özelinde bakıldığında 2002 yılında yalnızca %8 olan Türkiye pazar payının 2007 itibari ile %21'e ulaşmış olduğu görülmekte ancak 2008 yılı hacimlerine bakıldığında ise pazar payında tekrar düşüş yaşandığı gözlemlenmektedir.

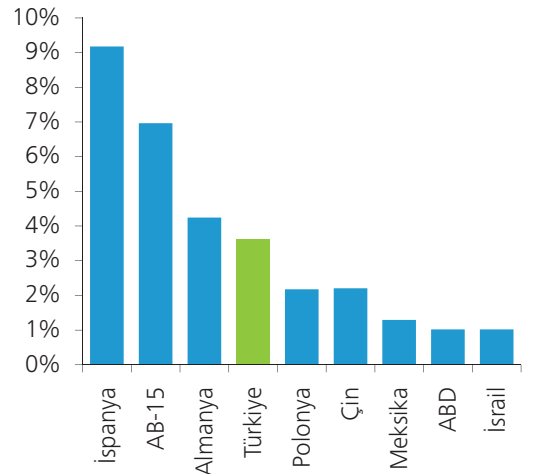
Grafik 42: Türk faktoring sektörünün global ve avrupa pazar payı

Kaynak: FCI 2008

Faktoring cirosunun Türkiye GSYİH'sına oranıyla ifade edilen faktoring penetrasyonu verilerine göre Türkiye'nin 2008 yılındaki faktoring penetrasyonu diğer gelişmekte olan ülkelere göre daha fazla olsa da, AB-15 ortalamasının oldukça altında kalmaktadır.

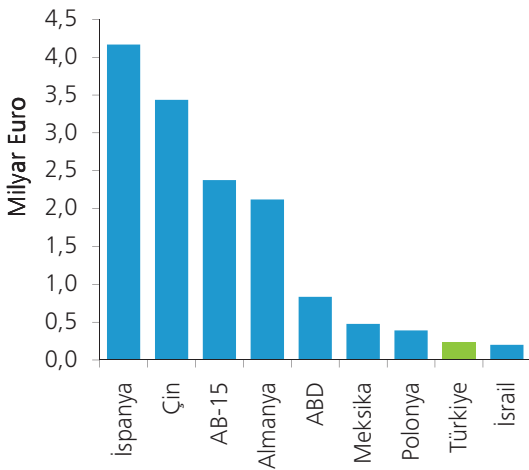
Grafik 43: Faktoring penetrasyonu (Faktoring cirosu / GSYİH)

Kaynak: FCI, EIU 2008

Türkiye’de şirket başına düşen faktoring cirosunun 2008 yılında bir önceki yıla göre %3 oranında bir artış göstermesine karşın toplam değer olarak 225 Milyon Euro ile Avrupa ortalamasının oldukça altında kaldığı gözlemlenmektedir. Bu artıştaki en büyük etkenin ülkemizde faktoring sektöründe faaliyet gösteren şirket sayısının, toplam faktoring hacmine göre halen yüksek kalması olduğu düşünülmektedir. AB’de faktoring sektöründe hizmet veren şirket sayısı 2008 yılında ülke başına 22 iken, Çin’de bu sayı 16’dır. Türkiye 80 adet faktoring şirketi ile birlikte Brezilya (674), ABD (120), Şili (100), İngiltere (90)’den sonra dünyada en fazla faktoring şirketine sahip beşinci ülkesi konumundadır. BDDK’nın yeni lisans konusundaki sınırlamaları şirket artışlarının eskiye oranla daha kısıtlı olacağını göstermekte olup sınırlı büyüklükte olan pazar hacminin fazla sayıdaki faktoring şirketi için yeterli karlılığı sağlayamayacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda, şirket birleşmelerinin bankacılık, sigorta ve emeklilik sektörlerinden sonra bu sektörde de yaygınlaşacağı ve dolayısı ile doğrudan yabancı yatırım oranlarında da artış olabileceği ön görülmektedir.

Grafik 44: Şirket başına düşen faktoring cirosu 2008

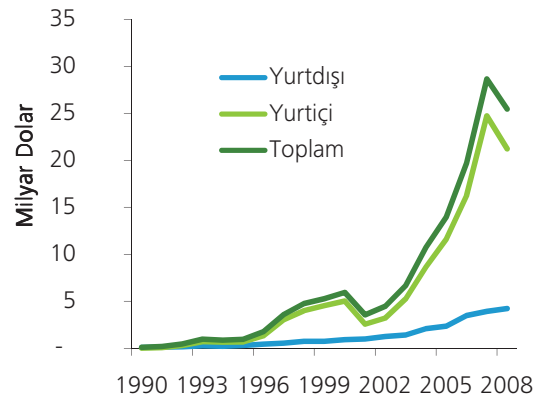

Kaynak: FCI,2008

6.3 Yurtiçi göstergeler

Türk faktoring şirketlerinin toplam cirosu, 2007 yılında bir önceki yıla göre %45 oranında artarak 28,6 Milyar USD’ye ulaşmıştır. 2008 yılı değerlerine bakıldığında 25,5 Milyar USD’lik toplam cironun içinde çok yüksek bir paya sahip olan yurtiçi faktoring hizmetlerinin toplam cirosunun bir önceki senenin toplam cirosuna göre %14 oranında azaldığı gözlenmektedir. Bu hizmetler, Türkiye içinde bulunan faktoring şirketi, satıcı firmalar ve alıcı firmalar arasında gerçekleşmektedir. Yurtdışı faaliyetleri içinde yer alan ihracat ve ithalat faktoringi yıllar içinde istikrarlı bir artış göstermekle birlikte 2008 yılında %7 oranında artmıştır. Ülkemizin artan ihracat potansiyeli ve yurtiçi faktoringe yaklaşan kar marjları dikkate alındığında, yurtdışı faktoringin önemli bir büyüme potansiyeli taşıdığı görülmektedir.

Grafik 45: Türk factoring sektörü cirosunun gelişimi

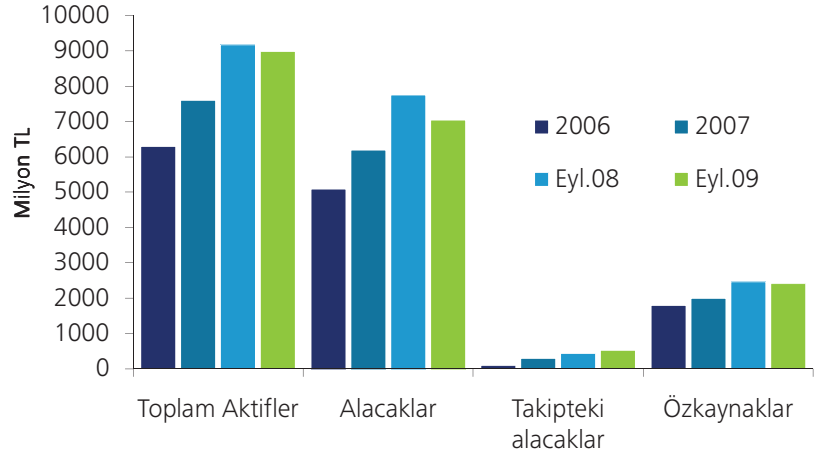
Kaynak: Faktoring Demeği - İstatistikler

Türk faktoring sektörünün, Eylül 2009 itibari ile finans sektörü içerisindeki payı %0,9 olarak gerçekleşmiştir. Faktoring sektörünün aktiflerinin finans sektörü toplam aktifleri içerisindeki payı artan bir trend sergilemesine rağmen, sektörün toplam aktif büyüklüğü Eylül 2009 itibari ile 2008 yılının aynı dönemine kıyasla %2 gerileyerek 9 Milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

Bilançonun temel kalemi olan alacaklar, %9 seviyelerinde azalırken, takipteki alacakların büyüme hızı diğer banka ve banka dışı finansal hizmetler sektörlerinden daha düşük de olsa %18 oranında artış göstermiştir. Takipteki alacaklar oranındaki artış en fazla sanayi sektörü ve KOBİ segmentinde hissedilmiştir; Eylül 2009'da bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla KOBİ segmentinde takipteki alacakların artış oranı %116 olmuştur.

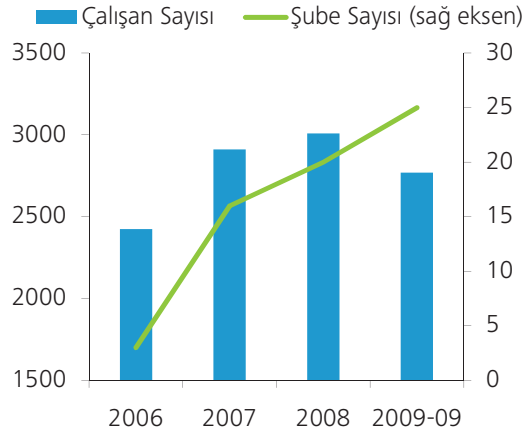
Faktoring sektörü personel sayısı 2008 yılına kadar bir artış eğiliminde olmasına karşın Eylül 2009 itibari ile 2008 yıl sonuna göre %8 oranında azalmıştır. Personel sayısındaki azalmanın, global ekonomik krizin etkileri ve operasyonların merkezileşmesi gibi çeşitli sebepleri bulunduğu söylenebilmektedir. Aynı dönem içerisinde şube sayısı ise 20'den 25'e yükselmiştir.

Grafik 46: Faktoring sektörü seçilmiş bilanço kalemleri değişim

Kaynak: BDDK

Grafik 47: Faktoring sektörü şube ve personel sayısı

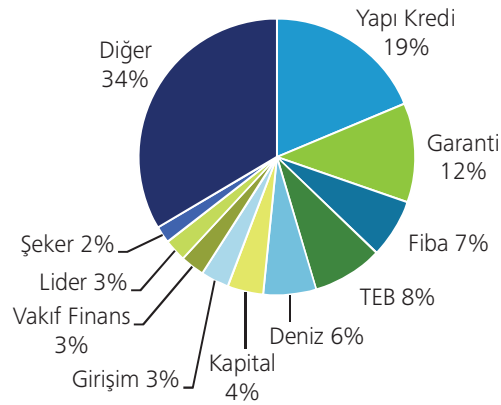

Kaynak: BDDK Finansal Piyasalar Raporu

6.4 Sektördeki oyuncular ve karlılık analizi

Sektör genel olarak incelendiğinde bir çok orta ve küçük ölçekli şirketten oluşan dağınık bir yapı ile karşılaşılmakta olup, sektörde Eylül 2009 itibari ile toplam 78 şirket faaliyet göstermektedir. Aktif sıralamasında en büyük 10 şirket 2008 yılı itibari ile toplam %66'lık pay ile Yapı Kredi Faktoring, Garanti Faktoring, Fiba Faktoring, TEB Faktoring, Deniz Faktoring, Kapital Faktoring, Lider Faktoring, Vakıf Finans Faktoring, Girişim Faktoring ve Şeker Faktoring olup bu şirketler sektörde geçmiş yıllarda da devam eden yoğunlaşmanın altını çizmektedir.

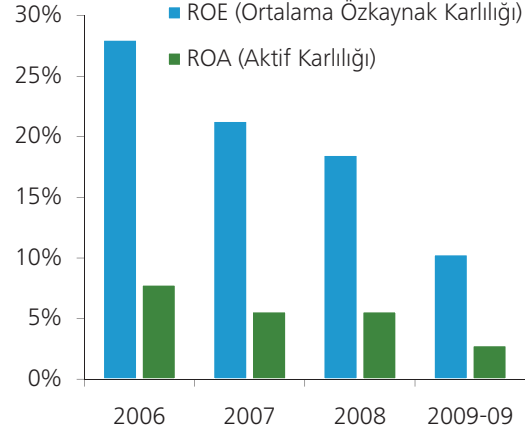
Grafik 48: Faktoring şirketlerinin aktif payları 2008

Kaynak: BDDK 2008 Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler Raporu

Sektörün ortalama özkaynak karlılığı ile aktif karlılığında genel bir azalma trendi gözlenmektedir. 2009 yılı üçüncü çeyrek itibari ile Faktoring sektörünün ortalama özkaynak karlılığı %10 olarak gerçekleşirken aktif karlılığı ise %3 olmuştur.

Grafik 49: Faktoring sektörünün karlılık analizi

Kaynak: BDDK Finansal Piyasalar Raporu

Özellikle bankalarda ekonomik kriz ile görülmeye başlanan kredi verme konusundaki muhafazakar davranış politikası neticesinde güçlü bir bilanço ve teminat yapısına sahip olmayan KOBİ nitelikli ihracat şirketlerine pazarlama ve finansman konularında yardımcı olmaları bakımından faktoring şirketleri önemli bir rol taşımaktadır. Ayrıca faktoring sektörü, küresel kriz sebebiyle tahsilat sıkıntılarının artış gösterebileceği durumlarda işletmelerin alacaklarının tahsili işlemlerini yürüterek hem firmalara zaman kazandırmakta hem de işlemlerin vadesinden önce tamamlanmasını sağlamaktadır. İşletmeler böylelikle bir taraftan risklerden korunurken öteki taraftan da ana faaliyetlerini gerçekleştirme ve geliştirmeye odaklanabilmektedirler.

7. Finansal kiralama

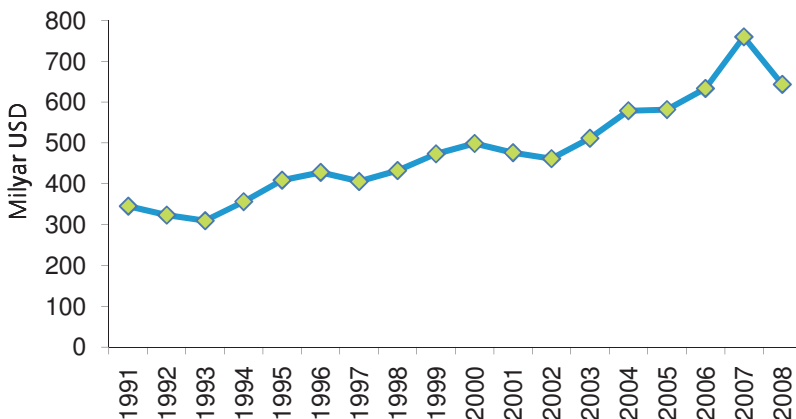
7.1 Sektörün genel görünümü

Üretim ve yatırım araçlarının satın alınması yerine kiralanarak kullanılmasına olanak sağlayarak şirketlere verimlilik ve maliyet yönetimi konularında yardımcı olan finansal kiralama hizmetlerinin, 2008 yılında yapılan vergi artışı ve global ekonomik krizin reel sektörde yarattığı olumsuz durumdan etkilenmiş olduğu gözlenmektedir. Global ekonomik krizin 2010'dan itibaren reel sektör üzerindeki etkisinin azalacağı varsayımında dahi, Maliye Bakanlığı tarafından 1 Ocak 2008 tarihinde gündeme gelen finansal kiralama işlemlerinde %1 olan KDV oranını %18'e çıkarılması konusu sektörün dinamiklerini önemli ölçüde değiştirmektedir. Finansal kiralama sektörü de ekonomik durgunluk sürecinden etkilenmiş, bankacılık dışı finans sektörü içindeki payı Eylül 2008'deki %52.2'lik değerinden Eylül 2009'da %51.4'e düşmüştür. Finansal kiralama sektörünün toplam finans sektörü içindeki aktif payı ise 2008'deki %1,85 seviyesinden Eylül 2009 itibari ile %1,45'e gerilemiştir.

7.2 Yurtdışıyla karşılaştırmalar

Global finansal kiralama hizmetlerinin toplam işlem hacmi 2008 yılında 643,75 Milyar USD olurken, bu değer Türkiye'de 4,72 Milyar USD olarak gerçekleşmiştir. 2006 yıl sonu itibari ile global finansal kiralama işlem hacmi sıralamasında 16. olan Türkiye 2008 yıl sonu itibari ile 28. sıraya kadar gerilemiştir.

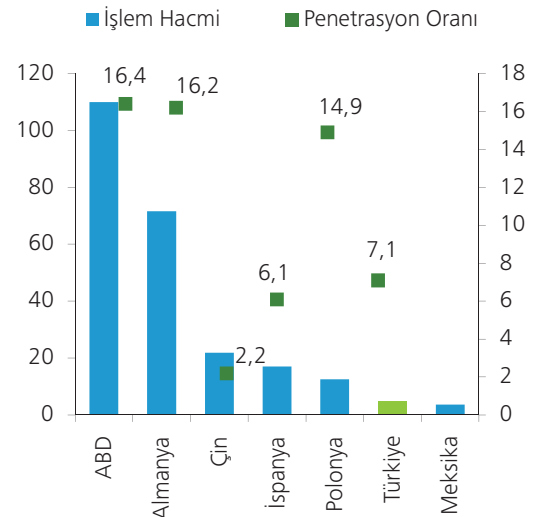
Grafik 50: Global finansal kiralama işlem hacmi

Kaynak: FİDER, Dünya Leasing Verileri

Türkiye finansal kiralama sektörü ile kıyaslama amacıyla seçilen 6 ülkenin penetrasyon oranlarına bakıldığında 2006 ve 2007 yıllarında gözlemlendiği gibi ABD, Almanya, İspanya ve Polonya'nın Türkiye, Çin ve Meksika'dan daha yüksek penetrasyon oranlarına sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. ABD ve Almanya penetrasyon oranlarında sahip oldukları birinci ve ikinci sırayı benzer şekilde toplam finansal kiralama işlem hacminde de yakalamışlardır. Mutlak değerler göz önüne alındığında 2006 yılında İspanya'nın altında yer alan Çin'in 2008 yılında 21,88 Milyar USD'lik işlem hacmi ile İspanya'nın üstünde aktif hacmine ulaşmış olduğu gözlenmektedir. Çin'in söz konusu dönem aralığında yaşadığı bu hacim artışının artan milli gelir oranları ve global ekonomik krizi gelişmiş ülkelere göre daha iyi karşılaması ile paralel olduğu söylenebilir. 2006 yılında Polonya, Çin, Türkiye ve Meksika 6,11 ve 3,67 Milyar USD arasında benzer hacim değerlerine sahip olmuşlardır. Ancak 2008 yılı rakamlarına bakıldığında bu dengenin değiştiği ve bu ülkeler arasında yer alan Polonya ve Çin'in 12 Milyar USD'nin üzerine çıkan işlem hacimleri ile daha önce yer aldıkları hacim aralığından çok daha yüksek işlem hacimlerine ulaşmış oldukları görülmektedir. Türkiye global finansal kiralama sektörü ile karşılaştırıldığında sektörün gelmiş olduğu nokta önemli bir potansiyeli barındırmak ile birlikte global ölçekte halen oldukça düşük bir değer taşımaktadır.

Grafik 51: Seçilmiş ülkeler işlem hacmi ve penetrasyon oranları (2008)

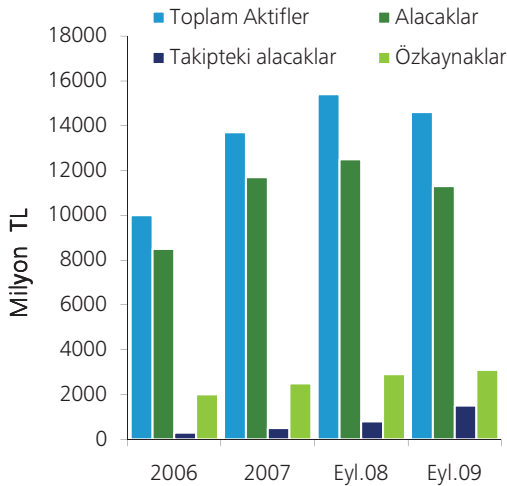
Kaynak: FİDER, Dünya Leasing Verileri

7.3 Yurtiçi göstergeler

2008 – 2009 yılları arası finansal kiralama sektöründeki işlem hacmi %58 oranında düşüş yaşayarak 2009 yıl sonu itibari ile 2,1 Milyar USD olarak gerçekleşirken, 2009 Aralık itibari ile yapılan sözleşme adedi bir önceki yıl aynı dönem yapılan sözleşme adedine oranla yaklaşık %69 küçülmüştür .

Sektör aktifleri ise Eylül 2009 yılı itibari ile bir önceki yıl aynı dönemine göre yaklaşık %5 oranında azalmış ve 14,6 Milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bu azalıştaki en önemli sebeplerden biri alacaklar kaleminin bilanço içerisindeki payının %81.2 den %77,3'e düşmesidir. Alacaklar kalemindeki azalış en fazla tarım sektöründe ve hanehalkları ile KOBİ sınıfında olmayan bireysel işletmeler segmentinde yaşanmıştır. Takibe düşen alacakların bilanço içerisindeki payı ise Eylül 2008'de %5.2 iken Eylül 2009'da %10.5'e yükselmiştir. Takipteki alacaklar oranı en fazla hizmetler sektörü ve ticari segmentte artış göstermiştir.

Grafik 52: Finansal kiralama sektörü seçilmiş bilanço kalemleri değişim

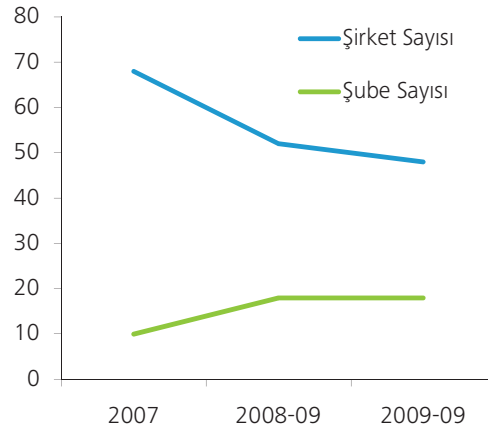

Kaynak: BDDK, Finansal Piyasalar Raporu

01.01.2006 itibari ile finansal kiralama sektörünün düzenleme ve denetleme yetkisi BDDK'ya geçmiştir. Bu gelişmeyi takiben BDDK 10.10.2006 tarihinde yayınladığı yönetmelik esasında, lisansı bulunmasına rağmen belirli bir süre içerisinde faaliyet göstermeyen şirketlerin lisanslarını iptal etmiştir. 2006 yılında 81 olan şirket sayısı 2009 itibari ile 47 olarak tespit edilmiştir.

Şirket sayısındaki azalmanın tersine 2007 yılında 10 olan şube sayısı da 2009 üçüncü çeyrekte 18'e çıkmıştır. Sektörün genelinde konsantrasyon artışı ile şubeleşme trendi ön plana çıktığı gözlemlenmektedir.

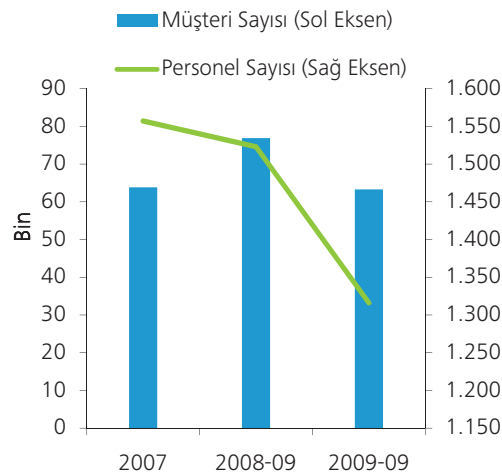
Grafik 53: Şirket ve şube sayıları

Kaynak: BDDK, Finansal Piyasalar Raporu

Finansal kiralama sektöründeki personel sayısı son 3 yıl içinde azalma göstermektedir, buna istinaden Eylül 2009 verileri bir önceki sene aynı dönem ile karşılaştırıldığında personel sayısı 207 kişi azalarak 1316'ya düşmüştür. Müşteri sayısı göz önüne alındığında aynı dönem içinde %17.7 oranıyla yaklaşık 13,000 kişilik bir azalma olduğu görülmektedir.

Grafik 54: Personel ve müşteri sayıları

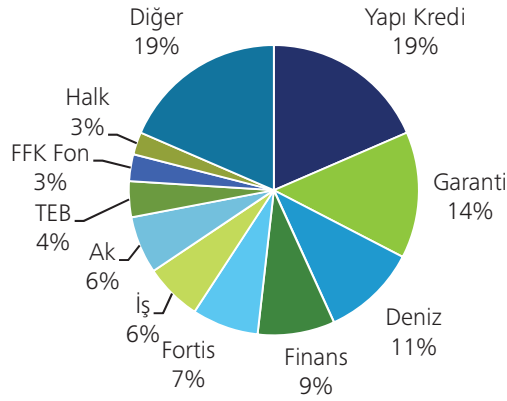

Kaynak: BDDK, Finansal Piyasalar Raporu

7.4 Sektördeki oyuncular ve karlılık analizi

Türkiye’de faaliyette bulunan finansal kiralama şirketlerinin pazar payları incelendiğinde 2008 yıl sonu itibari ile piyasada en büyük paya sahip olan Yapı Kredi, Garanti, Deniz ve Finans Kiralama şirketlerinin tüm pazarda %52’lik bir aktif payına sahip oldukları gözlenmekte olup bu durum geçmiş yıllarda yaşanan yoğunlaşmanın 2008 yılında da devam ettiğini göstermektedir. Bu durumun, özellikle 2007 yılında banka ortaklı şirketlerin faaliyetlerini arttırmaları sonucunda ortaya çıkmış olduğu gözlemlenmektedir.

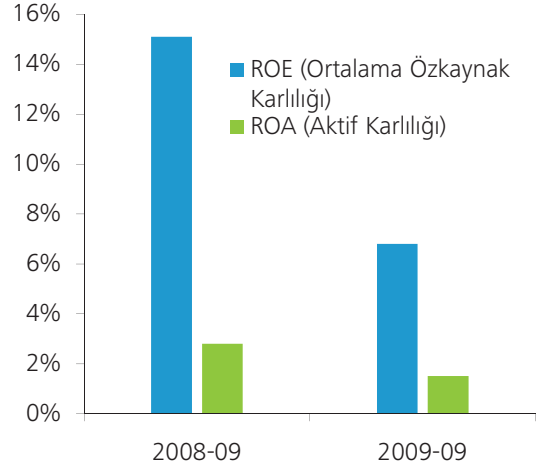
Grafik 55: Finansal kiralama şirketlerinin aktif payları (2008)

Kaynak: BDDK 2008 Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler Raporu

Finansal kiralama sektörünün aktif karlılığı ile ortalama özkaynak karlılığına bakıldığında her iki alanda da belirgin bir düşüşün gerçekleştiği görülmektedir. Eylül 2008’de %15.1 olan ortalama özkaynak karlılığı Eylül 2009’da %6,8’e, Eylül 2008 %2.8 olan aktif karlılığı ise Eylül 2009’da %1.5’e gerilemiştir. Her iki alandaki bu düşüşün global krizin reel sektördeki etkisi ve hükümet tarafından gerçekleştirilen vergi oranı değişikliği olmak üzere iki temel sebebi olduğu söylenebilmektedir. Aynı dönemler göz önüne alındığında sektörün net dönem karı %51 oranında azalarak Eylül 2009 itibari ile 213,38 milyon TL olmuştur. Bu azalıştaki en önemli etkenin gelir tablosunda sürdürülen faaliyetler vergi karşılığı kaleminin %1,866 oranında artarak 71,1 Milyon TL’ye ulaşması olduğu düşünülmektedir.

Grafik 56: Finansal kiralama sektörü karlılık analizi

Kaynak: BDDK, Finansal Piyasalar Raporu

Finansal kiralama sektörünün yapılan vergi oranı değişikliği ve küresel krizden ciddi bir darbe aldığı söylemek mümkündür. Karlılık göstergeleri ile müşteri sayılarındaki gerileme bunun net bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Global krizin etkilerinin azalması durumunda dahi vergi değişikliği sonuçlarının sektörü etkilemeye devam edeceği düşünülmektedir. Finansal kiralama işlemlerine uygulanan yüksek KDV oranı tarım makineleri ve bazı türlerdeki inşaat ve üretim makineleri için %8’e düşürülmüş ve böylelikle vergi oranının etkisi bazı branşlar için kısmen azalmıştır.

Sonuç

2007 sonu itibariyle ABD’de baş göstermesinin ardından küresel ekonomik dinamikleri de büyük oranda değiştirmiş olan ekonomik kriz, Türkiye’yi de özellikle reel sektör başta olmak üzere etkisi altına almıştır. Tüm bu olumsuz gelişmelerin aksine, Türkiye bankacılık, sigorta ve emeklilik sektörleri bu süreçte büyüme ivmelerine hız kazandırarak devam etmiştir.

Küresel kriz yörüngesine yurt dışı örnekleri gibi girmemiş olan Türkiye Bankacılık sektörü; güçlü aktif kalitesi, sermaye yeterliliği, risk yönetimi ve iç kontrol sistemleri sayesinde bu dönemden daha az etkilenmiştir. Özellikle kamu mevduat bankalarının krizin etkilerinin önemli ölçüde hissedildiği reel ekonominin finansmanında çok önemli bir yeri olduğunun altını çizmek gerekmektedir. Ekonomik krizin Türkiye finans sektörü üzerindeki etkilerinin diğer sektörlerle ve yurt dışı örneklerine oranla sınırlı olmasının en önemli sebebinin ise 2001 krizi neticesinde getirilen yeni düzenlemeler ile daha şeffaf ve sağlam bir mali yapıya sahip olmalarıdır.

Yaşanan her küresel krizin ülkelere yeni dersler öğrettiği düşünülür ise, mali krizin yaratmış olduğu değişim, dünya finansal piyasalarında ele alınacak yeni düzenlemeleri ve yapısal dönüşümleri de beraberinde getirecektir. Bu yeni düzenlemeler tüm ülkeler için olası krizlere karşı daha sağlıklı, sağlam ve şeffaf bir piyasa yapısı oluşturmalarını sağlayacak çalışmalar olacaktır.

Hem krizlerin tekrarını önlemek hem de olası krizleri daha iyi karşılamak için Türkiye finans sektörünün finansal, operasyonel ve risk yönetimi konularında yeniden yapılandırma politikalarına önem vermeleri esastır. Finansal, operasyonel ve risk kaynaklı önlemlerin zamanında uygulanması kriz sonrası ele alınabilecek çalışmalardan daha etkin olacaktır. Türkiye finans sektörü, doğru zamanda uygulayacağı bu politikalar sonucunda küresel ölçekteki konumunu artarak sağlamlaştıracaktır.

Kaynakça

1. Uluslararası Para Fonu (IMF) – World Economic Outlook Veritabanı
2. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) – Temel Göstergeler İnternet Sayfası
3. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) – Finansal Piyasalar Raporları (Haziran 2009, Eylül 2009), Finansal Piyasalarda Yapısal Gelişmeler Raporu (2008), Türk Bankacılık Sektörü İnteraktif Aylık Bülten, Çalışma Tebliği Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi
4. Türkiye Bankalar Birliği (TBB) – Türkiye Bankacılık Sistemi İnternet Sayfası, Banka ve Sektör Bilgileri İstatistik Raporlar, Uluslararası Gelişmeler, Türkiye Ekonomisine ve Bankacılık Sektörüne Yansımaları, Eylül 2009
5. Economist Intelligence Unit - İnternet Sayfası
6. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Haber Bültenler– İnternet Sayfası
7. TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu – 2010 yılı Bütçe Sunuş Konuşması
8. Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) – İstatistik Bilgiler İnternet Sayfası
9. Hazine Müsteşarlığı – İstatistik Yıllığı, Sigortacılık
10. Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği (TSRSB) – İstatistikler, Genel Sektör Verileri İnternet Sayfası
11. Emeklilik Gözetim Merkezi (EGM) – BES temel göstergeler İnternet Sayfası
12. Bankacılık, Sigortacılık, Faktoring, Tüketici Finansmanı ve Finansal Kiralama Şirketlerinin Faaliyet Raporları
13. Tüketici Finansman Şirketleri Derneği - İstatistikler İnternet Sayfası
14. Factors Chain International (FCI) – İnternet Sitesi
15. Faktoring Derneği – İnternet Sitesi
16. Finansal Kiralama Derneği (Fider) – İnternet Sitesi
17. Swiss Re – World Insurance in 2007
18. Bureau of Labor Statistics – İnternet Sitesi, İşsizlik Verileri
19. European Central Bank – İnternet Sitesi, İşsizlik Verileri

Daha fazla bilgi için

Ayşe Epikman

Ortak

aepikman@deloitte.com

Sibel Türker

Ortak

sturker@deloitte.com

Deloitte Danışmanlık A.Ş.

Sun Plaza

Maslak Mah. Bilim Sok. No:5

34398 Şişli, İstanbul

Tel: 90 (212) 366 60 00

Fax: 90 (212) 366 60 20

Armada İş Merkezi

A Blok Kat:7 No:8

06510, Söğütözü, Ankara

Tel: 90 (312) 295 47 00

Fax: 90 (312) 295 47 47

Punta Plaza

1456 Sok. No:10/1

Kat:12 Daire: 14 - 15

Alsancak, İzmir

Tel: 90 (232) 464 70 64

Fax: 90 (232) 464 71 94

www.deloitte.com.tr

www.verginet.net

www.denetimnet.net

Deloitte, faaliyet alanı bir çok endüstriyi kapsayan özel ve kamu sektörü müşterilerine denetim, vergi, danışmanlık ve kurumsal finansman hizmetleri sunmaktadır. Küresel bağlantılı 140'tan fazla ülkedeki üye firması ile Deloitte, nerede faaliyet gösterirse gösterebilir, başarılarına katkıda bulunmak için müşterilerine birinci sınıf kapasitesini ve derin yerel deneyimini sunar. Deloitte'un 168.000'den fazla uzmanı, mükemmelliğin standardı olmayı kendilerini adanmıştır.

Deloitte uzmanları; ortak kültürün sağladığı birlik, pazar ve müşterilere sağlanan katma değer, birbirlerine olan bağlılık ve kültürel çeşitliliğin gücü ile tek bir bütündür. Uzmanlar, sürekli öğrenim, mücadele isteyen deneyimler ve zengin kariyer olanakları sunan bu çevrede çalışır. Deloitte uzmanları kurumsal sorumluluğu güçlendirmeye, kamu güvenini oluşturmaya ve toplumlarında pozitif bir etki yaratmaya kendilerini adanmışlardır.

Deloitte; bir veya birden fazla, ayrı ve bağımsız birer yasal varlık olan, İsviçre mevzuatına göre kurulmuş Deloitte Touche Tohmatsu'ya ve üye firma ağına atfedilmektedir. Deloitte Touche Tohmatsu ve üye firmalarının yasal yapısının detaylı açıklaması için lütfen www.deloitte.com/about adresine bakınız.